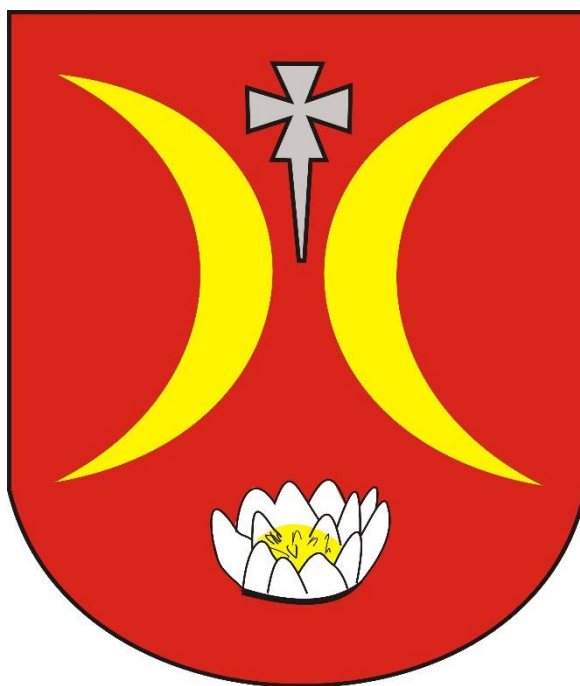

Program Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna

na lata 2016 -2020

Grudzień 2015

Spis treści

1. Wprowadzenie.
2. Założenia opracowania dokumentu.
3. Diagnoza podstawowych uwarunkowań rozwojowych.
 - 3.1 Położenie.
 - 3.2 Rzeźba terenu.
 - 3.3 Budowa geologiczna.
 - 3.4 Wody powierzchniowe i podziemne.
 - 3.5 Rodzaje gleb.
 - 3.6 Klimat.
 - 3.7 Obszary leśne i specjalnie chronione.
4. Potencjał ludzki.
 - 4.1 Warunki życia ludzi.
 - 4.2 Gospodarka rolna.
 - 4.3 Gospodarka leśna.
 - 4.4 Gmina w stowarzyszeniach.
5. Infrastruktura techniczna.
6. Analiza SWOT.
7. Wyzwania rozwojowe.
8. Misja i wizja rozwoju Gminy Turośń Kościelna.
9. Cele strategiczne – obszary priorytetowe.
10. Cele operacyjne – kierunki działań.
11. System monitorowania.
12. Zasady realizacji Programu.
13. Źródła finansowania.
14. Plan inwestycyjny.

1. Wprowadzenie

Opracowany *Program Rozwoju Gminy Turośń Kościelna na lata 2016-2020* jest dokumentem kierunkowym, nakreślającym nadrzędne cele długoterminowe (strategiczne), oraz wyznaczającym najistotniejsze obszary rozwoju gminy. Wskazuje przy tym ramy działań władz gminy, współpracujących z nim podmiotów i wszystkich mieszkańców, które prowadzą do osiągnięcia wyznaczonych celów. Prezentuje przy tym przykłady inicjatyw w obszarach kluczowych. Dokument określa stan docelowy, do którego gmina powinna dążyć w wyznaczonym okresie planowania. Możliwie jak najpełniejsze zaimplementowanie do życia codziennego zapisów niniejszego Programu daje szansę na zrównoważony rozwój gminy w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Dlatego dokument zawiera także opis zasad jego wdrażania i systemu monitorowania stopnia osiągniętych rezultatów.

Wszystkie dokumenty o charakterze strategicznym, a takim jest niniejszy Program, są narzędziem stymulowania i projektowania rozwoju, które kierunkuje działania oraz wskazuje sfery wymagające interwencji i finansowania. Nie zamyka przy tym możliwości wprowadzania zmian, prowadzenia konsultacji społecznych i składania, zgodnie z pojawiającymi się, uzasadnionymi potrzebami lokalnymi, propozycji nowych, nie ujętych w aktualnej wersji dokumentu rozwiązań. Wprowadza jednak istotną hierarchizację obszarów rozwojowych, która za każdym razem powinna być uwzględniana w przypadku podejmowania ważnych dla gminy decyzji inwestycyjnych. Również, a może nawet przede wszystkim z tego powodu Program stanowi narzędzie wyznaczające ramy racjonalnego gospodarowania posiadanymi zasobami.

Punktem wyjścia do opracowania Programu była analiza zasobów, specyfiki, potencjału i otoczenia gminy przeprowadzona na podstawie materiałów dostarczonych przez Urząd Gminy, danych statystycznych, ogólnie dostępnych informacji i dokumentów oraz opinii interesariuszy. Oprócz analizy wewnętrznych czynników rozwojowych, dokonano również przeglądu czynników zewnętrznych, których wystąpienie prognozuje się w najbliższych latach w kontekście całego województwa podlaskiego i kraju. Oparto się tu przede wszystkim o zapisy następujących dokumentów: Strategia Rozwoju Kraju 2020, Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2020, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 oraz programy krajowe.

Dlatego też niniejszy dokument jest kompleksowym i zintegrowanym opracowaniem, wdrażanym i monitorowanym przez samorząd lokalny. Jest także wieloletnim programem

działań, wyznaczającym kierunki rozwoju, w wymiarze przestrzennym, społecznym i gospodarczym.

Dokument Programu Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna na lata 2016 - 2020 obejmuje syntetyczną diagnozę wspólnoty lokalnej, bilans strategiczny w kategoriach sił i słabości oraz szans i zagrożeń (analiza SWOT), a także rozstrzygnięcia strategiczne. Na ostatnią ze wskazanych kategorii składają się: wizja, priorytety strategii, cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki interwencji w rozumieniu kluczowych zadań. Ponadto, konkretyzacja zaproponowanych zapisów następuje poprzez określenie spójności Programu w relacji do dokumentów planujących rozwój: Europy i Polski, województwa podlaskiego, powiatu białostockiego (w perspektywie do 2020 roku).

W dokumencie Programu zawarto również założenia dotyczące procesu jej wdrażania oraz ustalenia w zakresie monitoringu i ewaluacji.

Dzięki zaangażowaniu przedstawicieli samorządu, organizacji publicznych, przedsiębiorców i lokalnych liderów życia społecznego, Program stanowi nie tylko narzędzie prowadzenia polityki rozwoju lokalnego i regionalnego, ale również syntezę świadomych wyborów i rekomendacji przedstawicieli różnych społeczności tworzących wspólnotę samorządową.

2. Założenia opracowania dokumentu

Wybierając metody opracowania Programu i formy jego prezentowania wykorzystany został dorobek teoretyczny, polski i zagraniczny uwzględniający postęp wiedzy w tej dziedzinie, a także doświadczenia zespołów opracowujących strategię dla różnych jednostek terytorialnych. Opracowując program wykorzystano także metodologię i zasady prezentowania planów strategicznych zalecane przez Unię Europejską i stosowane przez regiony krajów należących do Unii.

Aby Program Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna na lata 2016 -2020 mógł być uznany za poprawny dokument planistyczny, musi zawierać co najmniej:

- a) część raportową (opis stanu istniejącego na terenie, którego dotyczy planowanie), lub co najmniej – odesłanie do innego dokumentu zawierającego raport;
- b) opis celów, jakie mają być osiągnięte w ramach LPR;
- c) opis środków, jakimi będą osiągnięte cele.

Konieczne jest zatem właściwe zidentyfikowanie oraz skwantyfikowany opis obszaru rewitalizacji wraz z dogłębną diagnozą problemów wynikających z tej analizy oraz ich społeczno - gospodarczo - środowiskowych konsekwencji.

Na tej podstawie możliwe jest:

- 1) określenie wizji rozwoju gminy na dłuższy okres,
- 2) wyznaczenie obszaru lub obszarów dla działań,
- 3) określenie przyszłych funkcji i ich lokalizacji, a następnie kierunków rozwoju ekonomicznego na obszarze Gminy (przede wszystkim aspekty ekonomiczne, społeczne, urbanistyczne).

3. Diagnoza podstawowych uwarunkowań rozwojowych.

3.1 Położenie.

Gmina Turośń Kościelna położona jest w województwie podlaskim, w powiecie białostockim i graniczy od północy z gminą Choroszcz, od zachodu z gminą Łapy, od południa z gminą Suraz, od wschodu z gminą Juchnowiec Kościelny.

Powierzchnia gminy w granicach administracyjnych wynosi 14030 ha, co stanowi 0,69 % powierzchni województwa podlaskiego i 4,68 % powierzchni powiatu białostockiego. Gmina podzielona jest na 34 sołectwa: Baciuty, Baciuty-Kolonia, Baciuty Stacja, Barszczówka, Bojary, Borowskie Gziki, Borowskie Michały, Borowskie Olki, Borowskie Skórki, Borowskie Żaki, Chodory, Czaczki Małe, Czaczki Wielkie, Dobrowoda, Dołki, Iwanówka, Juraszki, Lubejki, Markowszczyzna, Niecki, Niewodnica Korycka, Niewodnica Kościelna, Piecki, Pomigacze, Stoczki, Tołcze, Topilec, Topilec-Kolonia, Trypucie, Turośń Dolna, Turośń Kościelna (2 sołectwa), Zalesiany, Zawady.

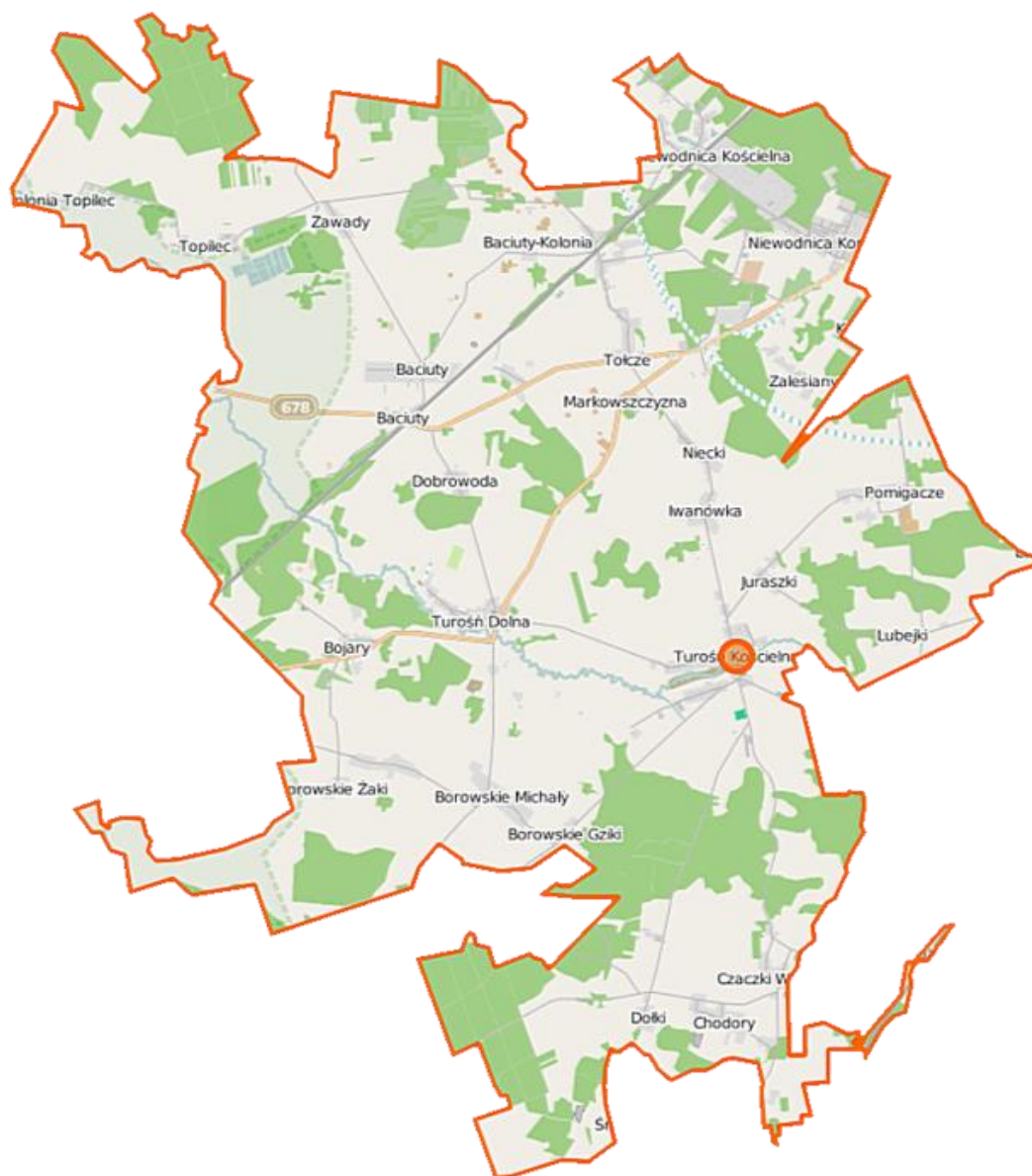
Główną miejscowością gminy jest Turośń Kościelna, w której znajduje się Urząd Gminy i podstawowe obiekty użyteczności publicznej.

Usytuowanie gminy Turośń Kościelna oraz pozostałych miejscowości na obszarze gminy przedstawiają poniższe mapy.

Położenie Gminy Turośl Kościelna w powiecie białostockim oraz w województwie podlaskim. Źródło: www.gminypolskie.pl

Obszar Gminy Turośń Kościelna z jej miejscowościami

Źródło: www.wikipedia.org.pl

Na terenie gminy istnieją ważne urządzenia infrastruktury o znaczeniu ponadlokalnym (tj. krajowym, wojewódzkim i powiatowym), a mianowicie:

- magistralna linia kolejowa dwutorowa, zelektryfikowana Warszawa – Białystok – Granica państwa,
- droga wojewódzka Białystok – Wysokie Mazowieckie,
- droga wojewódzka Białystok – Łapy,
- linia elektroenergetyczna WN 400 kV relacji Miłosna k /Warszawy – GPZ „Narew, zasilająca stację transformatorowo – rozdzielczą GPZ 400/110 kV w Turośni Kościelnej,

- linie elektroenergetyczne 110 kV wychodzące z GPZ: „Narew” w kierunku Bielska Podlaskiego, Łap, oraz Białegostoku,
- gazociąg wysokiego ciśnienia Białystok – Wyszaków,
- tranzytowy gazociąg międzynarodowy Rosja – Europa Zachodnia,
- pasy ochronne pod urządzenia radiokomunikacji i teletransmisji relacji SLR Topczewo – Białystok – RTCN Krynice.

3.2 Rzeźba terenu

Obszar gminy Turośń Kościelna położony jest w obrębie mezoregionu Wysoczyzna Białostocka. W części północnej i środkowej, teren jest słabo urozmaicony morfologicznie i prawie monotony. Rzędne powierzchni kształtują się w granicach 130 – 135 m. n.p.m. i obniżają się do 120 – 125 m. n.p.m. w dolinach rzecznych. Monotonną i prawie równinną powierzchnię tej części gminy urozmaicają pojedyncze pagóry moren czołowych, rzadziej kemów o wysokościach 20 – 25 m. (góra Rodzynka – 152,80 m. n.p.m.). Doliny rzek i potoków drenujących omawiany obszar, bardzo słabo zaznaczają się w morfologii terenu, a liczne ich odcinki są w znacznym stopniu zabagnione.

W części południowej gminy, gdzie powierzchnię budują głównie gliny zwałowe, teren jest mocno pofałdowany (130 – 145 m. n.p.m.) z licznymi wzniesieniami o wysokościach do 30 m. (np. Kosmata Góra – 167,6 m. n.p.m.). Cieki powierzchniowe płyną tutaj w wąskich lecz wyraźnie zaznaczonych i głęboko wciętych dolinach o stromych brzegach.

Niskofalista rzeźba gminy Turośń Kościelna stanowi korzystny element środowiska przyrodniczego do rozwoju i funkcjonowania rolnictwa. Średni wskaźnik bonitacji rzeźby terenu (dla woj. podlaskiego) w skali 10 punktowej IUNG-u wynosi 8,2 pkt. (średni wskaźnik dla województwa podlaskiego 7,7 pkt.)

Współczesne procesy geomorfologiczne na obszarze gminy nie powodują istotnych zmian w rzeźbie terenu – zmiany powodowane erozją wodną są znikome i nie wpływają na istotne zmiany w konfiguracji terenu, jedynie niewielkie zmiany w jej krajobrazie powodowane są powierzchniową eksploatacją surowców mineralnych.

3.3 Budowa geologiczna.

Pod względem tektonicznym obszar gminy Turośń Kościelna znajduje się w obrębie Wzniesienia Mazursko – Suwalskiego wchodzącego w skład platformy wschodnioeuropejskiej. Węglanowe osady kredy górnej wraz z osadami trzeciorzędowymi budują podłoże czwartorzędu. Powierzchnia tego podłoża jest znacznie morfologicznie zróżnicowana, co warunkuje zmienną miąższość utworów czwartorzędowych (200 – 220 m.).

Utwory czwartorzędowe na terenie granicy Turośń Kościelna reprezentowane są przez osady zlodowacenia południowopolskiego, środkowopolskiego i północnopolskiego oddzielone osadami interstadialnymi.

Bezpośrednio na powierzchni terenu występują piaski i żwiry wodnolodowcowe, gliny zwałowe, utwory lodowcowe, osady moren czołowych i kemów oraz osady zastoiskowe związane ze stadią północnomazowieckim zlodowacenia środkowopolskiego. Fragmentarycznie występują piaski i żwiry rzeczne zlodowacenia bałtyckiego (tylko w dolinie rzeki Narew). Nieznaczne powierzchnie zajmują utwory holocénskie (namuły, mady, torfy), które uzupełniają doliny rzeczne i zagłębienia bezdopływowe na wysoczyznach.

Największe powierzchnie zajmują piaszczyste osady wodnolodowcowe, które w formie dużych płatów występują w północnej i środkowej części gminy, natomiast utwory zastoiskowe w postaci mułków piaszczystych, ilów, ilów warwowych i piasków pylastych z łyszczykiem występują między wsiami Markowszczyzna i Iwanówka.

Doliny rzeczne oraz nieliczne zagłębienia bezdopływowe wypełnione są drobnopiaszczystymi osadami rzecznyymi, namułami i madami. W dolinie rzeki Narew występują płaty torfów.

3.4 Wody powierzchniowe i podziemne.

3.4.1. Wody powierzchniowe.

Pod względem hydrograficznym obszar gminy Turośń Kościelna leży w zlewni rzeki Narew, która jest głównym odbiornikiem wód powierzchniowych. Łączna powierzchnia wód otwartych wynosi 100 ha, co stanowi 0,7 % obszaru gminy (średnio w woj. podlaskim 1,0 %).

Sieć hydrograficzną na terenie gminy tworzą wraz z dopływami rzeki: Narew, Turośnianka i Czaplinianka – Niewodnica.

Rzeka Narew, która na niewielkim odcinku stanowi zachodnią granicę gminy, płynie szeroką, zabagnioną doliną.

Północna część gminy jest odwodniona przez rzekę Czapliniankę – Niewodnicę, środkowa zaś przez rzekę Turośniankę. Doliny tych rzek, jak i ich dopływy są bardzo słabo zaznaczone w morfologii terenu, a liczne ich odcinki są w znacznym stopniu zabagnione.

Na obszarze gminy znajduje się szereg zagłębień bezdopływowych wypełnionych wodą.

Ponadto w ramach koncepcji budowy obiektów i urządzeń małej retencji opracowanej przez Biuro Studiów i Projektów Gospodarki Wodnej Rolnictwa „Bipromel” w Warszawie na terenie gminy Turośń Kościelna wybudowano 1 obiekt służący celom małej retencji, tj. Zbiornik małej retencji TUROŚŃ na rzece Turośniance.

Z obliczeń rzędnych zasięgu fali powodziowej dla woj. białostockiego wynika, że zagrożenia powodziowe na terenie gminy Turośń Kościelna nie występują.

W funkcjonowaniu sieci rzecznej gminy Turośń Kościelna istotną rolę w zakresie ochrony przeciwpowodziowej spełnia niewątpliwie szeroka i zabagniona dolina Narwi.

Na podstawie badań stwierdzono, że wody rzeki Narwi powyżej miejscowości Uhowo wykazują II klasę czystości. W pozostałych ciekach wodnych brak jest badań kontrolnych, przy czym należy podkreślić, że nie obserwuje się tu wpływu zanieczyszczeń ściekowych związanych z działalnością gospodarczą.

3.4.2 Wody podziemne.

Wody podziemne o znaczeniu użytkowym występują głównie w piaszczysto – żwirowych utworach czwartorzędowych i trzeciorzędowych, oraz w węglanowych utworach kredowych. Wodonośność utworów kredowych i trzeciorzędowych jest słabo rozpoznana.

Warunki występowania wód podziemnych w obrębie czwartorzędu są bardzo skomplikowane, wynikające przede wszystkim z nieciągłości warstw wodonośnych. Tym niemniej utwory czwartorzędowe stanowią główne źródło ujmowania wód podziemnych dla celów użytkowych na obszarze gminy.

W obrębie tych utworów wyróżnia się kilka poziomów wodonośnych charakteryzujących się zróżnicowaną zasobnością i zasięgiem przestrzennym. Wyróżnione poziomy wodonośne to:

- poziom wodonośny spągowy (najniższy)
- środkowy poziom wodonośny międzymorenowy,
- przypowierzchniowy poziom wodonośny,

Wody z ujęć czwartorzędowych, a w szczególności z poziomu wodonośnego międzymorenowego są podstawowym źródłem zaopatrzenia ludności w wodę na terenie gminy Turośń Kościelna. Warstwy wodonośne tego poziomu tworzą naprzemianległe z glinami piaski i żwiry znajdujące się na znacznych głębokościach.

Rzeczywistą głębokość zalegania warstw wodonośnych i ich wydajności przedstawiają istniejące ujęcia wód podziemnych.

Wody poziomu przypowierzchniowego występują w aluwiach rzecznych oraz w utworach wodnolodowcowych. Poziom ten występuje w dolinie rzeki Narwi, Turośnianki, Czaplinianki – Niewodnicy, Grądówki oraz w dolinach mniejszych cieków i zagłębień terenowych, a także na terenach wysoczyznowych zbudowanych z piaszczystych utworów pochodzenia wodnolodowcowego. Głębokość zalegania zwierciadła wody w dolinach rzecznych i zagłębieniach waha się w granicach 0,0 – 1,0 m, a na obszarach wysoczyznowych 2-8 m. Stanowią one podstawowe źródło ujmowania wód w studniach kopalnych. Wody tego poziomu podlegają dużym wahaniom, zależne są od intensywności opadów i roztopów wiosennych. Narażone one są na zanieczyszczenia bakteriologiczne.

Zaopatrzenie ludności w dobrą wodę pitną powinno odbywać się na bazie ujęć wód z poziomu międzymorenowego.

Gmina Turośń Kościelna leży w rejonie o ograniczonych, lokalnie dobrych zasobach wód podziemnych od 50 – 200 m³/24h /km² (do 2,318 l /sek/km²).

Zasoby wód poziomych i powierzchniowych nie powinny ograniczać rozwoju gospodarczego gminy.

3.5 Rodzaje gleb i formy użytkowania terenów

Pod względem typologicznym gleby gminy Turośń Kościelna są dość zróżnicowane. Na obszarze gminy występują gleby pseudobielicowe, gleby piaskowe różnych typów genetycznych, gleby brunatne i kwaśne oraz czarne ziemie. Gleby murszowo – mineralne oraz gleby torfowe i murszowo – torfowe występują w rozproszeniu na obszarze całej gminy, głównie na użytkach zielonych położonych w dolinach cieków wodnych i obniżeniach terenowych. Razem użytki rolne w gminie zajmują 8928 ha co stanowi 63,6 % ogólnej powierzchni.

W części północnej i środkowej gminy dominują gleby zbudowane z piasków różnych typów genetycznych, w części południowej największy udział mają gleby pseudobielicowe.

Udział powierzchniowy i procentowy klas bonitacyjnych gruntów ornych i użytków zielonych przedstawia poniższa tabela

Udział klas bonitacyjnych gruntów ornych i użytków zielonych:

Grunty orne i sady			Użytki zielone		
klasa	ha	%	klasa	ha	%
I	-		I	-	
II	-		II	-	
III a	39	0,7	III	84	2,8
III b	434	7,3	IV	1290	43,2
IV a	1100	18,5	V	1111	37,2
IV b	1441	24,3	VI	465	15,6
V	2122	35,7	VI2	36	1,2
VI	733	12,3			
VI z	73	1,2			
razem	5942	42,3	razem	2986	21,3

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Turośń Kościelna

Sytuację pod względem klas bonitacyjnych w gminie Turośń Kościelna przedstawia poniższa tabela. Z wykresu wynika, że na terenie gminy Turośń Kościelna przeważają grunty orne klasy IV b oraz V, które stanowią łącznie 58,57 % ogółu gruntów ornych w gminie Turośń Kościelna.

Powierzchnia gruntów ornych w Turośni Kościelnej wg klas bonitacji

KLASA BONITACJI	POWIERZCHNIA GRUNTÓW ORNYCH [HA]	UDZIAŁ PROCENTOWY [%]
klasa I	0	0,00%
klasa II	0	0,00%
klasa III a	18,9857	0,35%
klasa IIb	466,6657	8,56%
klasa IVa	1051,1733	19,29%

klasa IV b	1322,8909	24,28%
klasa V	1868,3375	34,29%
klasa VI	702,0538	12,89%
klasa VIz	18,4873	0,34%
Razem	5448,5942	100,00%

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Turośń Kościelna na lata 2010-2013 z perspektywą na lata 2014-2017

Łąki i pastwiska na terenie gminy Turośń Kościelna zamykają się w czterech na sześć możliwych klas bonitacji, są to klasy III, IV, V i VI, które łącznie dają 100% powierzchni łąk i pastwisk na terenie gminy Turośń Kościelna.

Klasy bonitacji łąk i pastwisk na terenie gminy Turośń Kościelna

Klasa bonitacji	Łąki i pastwiska [ha]	Udział procentowy [%]
klasa I	0	0,00%
klasa II	0	0,00%
klasa III	211,2245	6,58%
klasa IV	1471,9131	45,86%
klasa V	1202,9779	37,48%
klasa VI	323,5766	10,08%
Razem	3209,6921	100,00%

Źródło: Urząd Gminy w Turośni Kościelnej

3.6 Klimat

Zgodnie z podziałem województwa podlaskiego na regiony klimatyczne według Górniaka (Andrzej Górniak - Klimat województwa podlaskiego) gmina Turośń Kościelna położona jest w Białostockim subregionie Podlaskiego regionu klimatycznego. Klimat tego regionu charakteryzuje się wyraźnymi cechami kontynentalizmu termicznego, co przejawia się znacznymi, wyższymi od przeciętnych w Polsce, amplitudami temperatur, niskimi opadami, dość krótkim latem oraz długą i chłodną zimą. Na tle regionu subregion białostocki wyróżnia się największą częstotliwością opadów o charakterze deszczy ulewnych i nawałnych. Według

podziału Wosia badany obszar należy do Regionu XII Mazursko-Podlaskiego, charakteryzującego się największą częstością pojawiania się pogód najmroźniejszych, pogody dość mroźnej i jednocześnie pochmurnej oraz pogody przymrozkowej umiarkowanie zimnej z dużym zachmurzeniem bez opadów lub z opadami. Inną cechą wyróżniającą ten region jest najmniejsza częstotliwość występowania dni z pogodą chłodną, pochmurną z opadami lub bez opadów. W rejonizacji rolniczo-klimatycznej Gumińskiego badany obszar należy do dzielnicy Wschodniej (Podlaskiej).

Średnia temperatura roczna dla najbliższej stacji meteorologicznej zlokalizowanej w Białymstoku za okres 1961-1995 wynosi 6,8°C. Styczeń jest miesiącem najchłodniejszym, a lipiec – najcieplejszym. Amplituda temperatury powietrza wynosi 21,6°C. Lipiec i sierpień to jedyne miesiące, w których nie notowano ujemnej temperatury powietrza. Według Olszewskiego liczba dni mroźnych wynosi 50-60, a z przymrozkami 110-138.

Średnia suma opadów rocznych dla województwa podlaskiego w okresie 1961-1995 wyniosła 593 mm. W przebiegu rocznym opady wykazują rytm cechujący umiarkowane szerokości geograficzne, z przewagą opadów letnich nad zimowymi. Maksimum opadów przypada na lipiec i listopad, a minimum na luty i październik. Pokrywa śnieżna na badanym terenie utrzymuje się dość długo, od początku listopada do końca kwietnia. Ma jednak charakter nietrwały wywołany śródzimowymi odwilżami. Czas trwania pokrywy śnieżnej wynosi 82-85 dni. Wysokość pokrywy śnieżnej waha się od 8 do 80 cm.

Średnie roczne zachmurzenie w 8-stopniowej skali wynosi 5,4 stopnia pokrycia nieba, w przebiegu rocznym jest najmniejsze od maja do września, a jego maksimum przypada na miesiące zimowe od listopada do lutego. Przeciętne usłonecznienie rzeczywiste w ciągu roku jest dość wysokie i wynosi 1548-1579 godzin. Przeważają wiatry z kierunku zachodniego (27,9%) i południowego (26,3%) o średniej prędkości odpowiednio 2,9 i 3,4 m/s. Burze występują średnio przez 25 dni w roku.

Warunki meteorologiczne dla gminy Turośń Kościelna, stosowane w obliczeniach i analizach energetycznych, powinny być przyjmowane jak dla najbliższej miejscowości, w której zlokalizowana jest stacja meteorologiczna. W przypadku gminy Turośń Kościelna miejscowością tą jest Białystok. Zgodnie z danymi Ministerstwa Infrastruktury oraz Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 17 marca 2009 r. średnie wieloletnie temperatury miesięczne i liczby dni ogrzewania, dla Białegostoku, przedstawiono w poniższej tabeli.

Tab. Warunki meteorologiczne dla miasta Białegostoku i gminy Turośń Kościelna

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Te (m)	-4,9	-2,0	1,7	7,3	13,2	15,9	17,3	14,5	12,1	7,1	1,6	-1,3
Ld (m)	31	28	31	30	10	---	---	---	10	31	30	31

Roczna amplituda temperatury: $T_a = 21,6\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Średnia roczna temperatura: $T_o = 6,8\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Obliczeniowa temperatura zewnętrzna: $T_{\min} = -22,0\text{ }^{\circ}\text{C}$.

3.7 Obszary leśne i specjalnie chronione

Według podziału Polski na regiony przyrodniczo – leśne lasy gminy Turośń Kościelna należą do Krainy Mazursko – Podlaskiej, dzielnicy Wysoczyzny Bielsko – Podlaskiej (Dz. Puszczy Podlaskich) charakteryzujących się występowaniem prawie wszystkich typów siedliskowych lasu oraz bardzo zróżnicowanym drzewostanem. W podziale administracyjnym lasów województwa podlaskiego, lasy gminy Turośń Kościelna należą do nadleśnictwa Dojlidy. Lesistość gminy Turośń Kościelna przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Struktura obszarów leśnych w gminie Turośń Kościelna

Ogólna powierzchnia gminy	Powierzchnia lasów					Udział lasów w ogólnej powierzchni [%]
	państwowe		prywatne		Razem	
	[ha]	[%]	[ha]	[%]		
14030	1220	36,52	2093	63,48	3313	23,61

Lasy państwowe gospodarstwa leśnego, które zajmują 36,52 % ogólnej powierzchni lasów, występują głównie w południowo – zachodniej i północno – zachodniej części gminy. Dominuje tu bór świeży (Bśw) i bór mieszany świeży (BMśw) w drzewostanie przeważa sosna z domieszką brzozy i dębu, w przedziale I – III kl. wieku.

Na terenie lasów gminy Turośń Kościelna występują lasy ochronne:

- lasy wodochronne,
- lasy chroniące środowisko przyrodnicze
- lasy wokół miasta Białegostoku

Funkcją gospodarczą lasów państwowych na terenie gminy Turośń Kościelna jest produkcja wysokiej klasy surowca drzewnego. Podstawą prowadzenia gospodarki w lasach państwowych stanowią plany urządzeniowe gospodarstwa leśnego Nadleśnictwa Dojlidy,

zatwierdzane przez Naczelnego Dyrektora Lasów Państwowych. Główna funkcja lasów prywatnych to również produkcja surowca drzewnego, przede wszystkim na potrzeby własne właścicieli. Pełnią one jednocześnie funkcję wodo – i glebochronną krajobrazową oraz ostoję dla dzikiego ptactwa i zwierzyny. Gospodarka leśna w lasach prywatnych prowadzona jest w oparciu o uproszczone plany urządzania lasów poszczególnych obrębów wsi.

Obszary prawnie chronione na terenie gminy Turośń Kościelna to Narwiański Park Narodowy (NPN) oraz pomniki przyrody oraz obszary Natura 2000 o kodach PLB200001 - obejmuje teren NPN wraz z otuliną (Dyrektywa Ptasia), PLH200002 – obejmuje teren NPN (Dyrektywa Siedliskowa). Narwiański Park Narodowy wraz z otuliną – Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lipca 1996 r. (Dziennik Ustaw Nr 77, poz. 368 z dnia 8 lipca 1996 r.) Narwiański Park Narodowy obejmuje ochroną Bagienną dolinę Górnej Narwi od Suraza do Rzędzian o powierzchni 6810 ha wraz z otuliną o pow. 15408 ha. Na terenie gminy Turośń Kościelna w obszar NPN wchodzi 1580 ha i 3427 ha stanowiące otulinę parku.

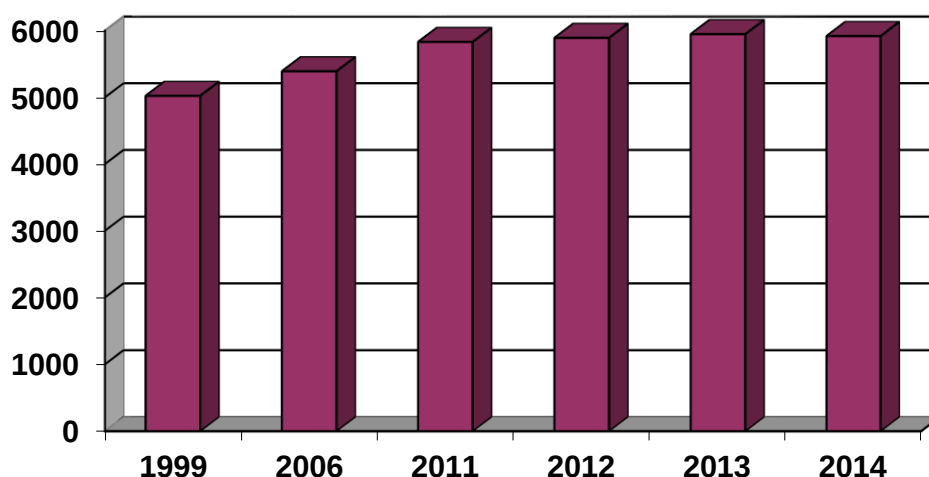
4. Potencjał ludzki

Gmina Turośń Kościelna jest gminą wiejską o powierzchni administracyjnej 14030 ha. Na dzień 31 grudnia 2014 roku zamieszkiwało ją 5919 mieszkańców. Na obszarze gminy Turośń Kościelna położone są 34 miejscowości skupione w 34 sołectwach.

Zgodnie z danymi udostępnionymi przez Urząd Gminy w Turośni Kościelnej stan liczebności mieszkańców na dzień 31 grudnia, w poszczególnych latach, przedstawiono w poniższej tabeli oraz na rysunku 3.

Zmiany ludności gminy Turośń Kościelna w latach 1993 - 2014

Rok	1993	1999	2006	2011	2012	2013	2014
Ludność	b.d.	5023	5391	5832	5892	5948	5919

Rys. 3. Zmiany ludności gminy Turośń Kościelna w latach 1999 – 2014

Źródło: Urząd Gminy w Turośni Kościelnej

Ludność Gminy stanowi 0,49% ludności województwa podlaskiego i 4,32% ludności powiatu białostockiego. Powierzchnia Gminy wynosi 140,3 km² i stanowi 4,7% powierzchni powiatu białostockiego oraz 0,70% powierzchni województwa podlaskiego.

Wskaźnik gęstości zaludnienia dla Gminy w 2014 roku wynosił 42,19 osób/km² podczas gdy dla całości województwa wynosi on 59,3 osoby/km², a dla powiatu białostockiego 45,82 osób/km². Natomiast gęstość zaludnienia jest wyższa niż średnia obliczona dla obszarów

wiejskich województwa. Gmina ze swoją powierzchnią równą 140,3 km² należy do powierzchniowo mniejszych gmin w województwie.

4.1 Warunki życia ludności.

4.1.1. Warunki mieszkaniowe.

Warunki mieszkaniowe w gminie są nieco gorsze niż średnio w województwie podlaskim i powiecie białostockim. Na 1000 mieszkańców przypada w gminie 293,3 mieszkania (304,8 w województwie i 301,5 w powiecie)

Wypożyczenie gminy w podstawowe urządzenia obsługi ludności jest lepsze niż średnio w województwie podlaskim i powiecie białostockim. Przykładowo na 1000 mieszkańców gminy jest 5716 woluminów w bibliotekach, w województwie 3664, zaś w powiecie 3810. Liczba abonentów telefonicznych na 1000 mieszkańców gminy wynosi 202,1 w województwie podlaskim 198,4 a w powiecie białostockim 157,6.

Z prognozy demograficznej wynika, że do roku 2015 na terenie gminy wystąpi potrzeba wzrostu ilościowego zasobów mieszkaniowych. Obecnie wskaźniki zaludnienia mieszkań oraz w niektórych elementach stan techniczny zasobów ocenić należy jako dostateczny względnie dobry.

Tym niemniej, na terenach wiejskich nadal występują mieszkania o niskim standardzie, stąd w najbliższych latach główny nacisk inwestycyjny będzie położony na modernizację istniejącej zabudowy wiejskiej oraz wymianę budynków o złym stanie technicznym, a także wyposażenie mieszkań w urządzenia i instalacje sanitarne.

Duży ruch inwestycyjny, taki jak dotychczas wystąpił we wsiach: Niewodnica Kościelna, Niewodnica Korycka, Zalesiany, Markowszczyzna, Tołcze, Trypucie, Baciuty, Pomigacze, oraz w siedzibie gminy - Turośni Kościelnej. W tych miejscowościach wyznacza się w studium tereny budowlane.

4.1.2 Urządzenia obsługi ludności.

4.1.2.1. Oświata i wychowanie.

Kształcenie dzieci i młodzieży w gminie Turośń Kościelna odbywa się w 5 placówkach szkolnych tj.: 4 szkołach podstawowych (w tym jedna niepubliczna) i 1 gimnazjum. Szkoła Podstawowa i Gimnazjum w Turośni Kościelnej zostały połączone w Zespół Szkół.

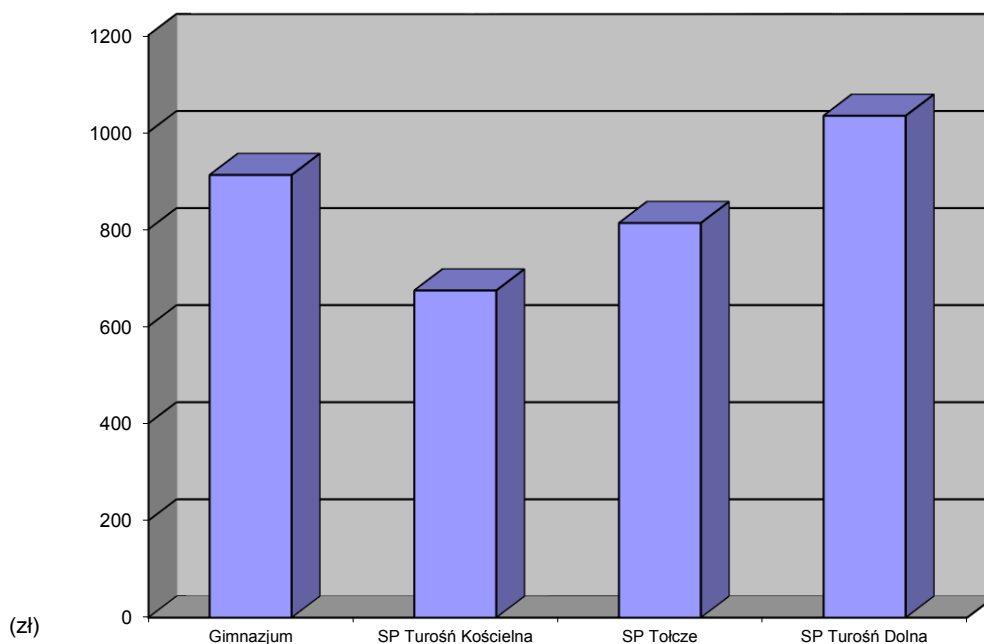
Według stanu na dzień 31 grudnia 2014 liczba uczniów w gminie wynosiła 557 uczniów.

Obowiązek dowożenia przez gminę dzieci do szkół, dotyczy 308 uczniów.

Liczba uczniów w poszczególnych szkołach oraz dzieci uczęszczających do przedszkoli przedstawia się następująco:

- Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Turośni Dolnej – 74
- Szkoła Podstawowa w Tolczach – 94
- Przedszkole Samorządowe w Turośni Kościelnej – 64
- Szkoła Podstawowa im. Stanisława Staszica w Turośni Kościelnej – 151
- Gimnazjum im. Ks. Michała Sopoćki w Turośni Kościelnej – 174
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Niewodnicy Kościelnej – 113
- Niepubliczne Przedszkole Puchatek - 41

**Koszt utrzymania 1 ucznia w szkołach na terenie gminy
Turośń Kościelna w 2014 r.**

Wydatki na poszczególne placówki oświatowe w 2014 r. przedstawiały się następująco:

- Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Turośni Dolnej – 858 159,17 zł
- Szkoła Podstawowa w Tolczach – 865 790,60 zł
- Przedszkole Samorządowe w Turośni Kościelnej – 177 603,01 zł
- Szkoła Podstawowa im. Stanisława Staszica w Turośni Kościelnej – 1 048 076,57 zł

- Gimnazjum im. Ks. Michała Sopoćki w Turośni Kościelnej – 1 995 296,36 zł
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Niewodnicy Kościelnej – 749 332,92
- Niepubliczne Przedszkole Puchatek – 271 520,08

W szkołach na terenie gminy Turośń Kościelna jest zatrudnionych 90 nauczycieli oraz 23 pracowników obsługowych.

4.1.2.2. Kultura.

Na terenie gminy istnieje szereg instytucji i placówek kultury jak: Gminny Ośrodek Kultury, świetlice, biblioteki, miejsca pamięci, kościoły.

a) Gminny Ośrodek Kultury w Turośni Kościelnej.

Gminny Ośrodek Kultury w Turośni Kościelnej jest samorządową instytucją kultury nastawioną na animację środowiska lokalnego i edukację kulturalną. Jego wielokulturowa działalność ma na celu dotarcie do jak największej grupy odbiorców i zaangażowanie ich do aktywnego uczestnictwa w kulturze. Wraz z samorządem gminnym oraz we współpracy ze środowiskiem lokalnym podejmuje zadania mające na celu zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców gminy. Przez Gminny Ośrodek Kultury promowana i reklamowana jest gmina. Organizowane są imprezy kulturalne oraz działania na rzecz rozwoju regionu. W ramach Gminnego Ośrodka Kultury w Turośni Kościelnej funkcjonuje jedna biblioteka publiczna – Gminna Biblioteka Publiczna mieszcząca się w Dworku Myśliwskim z 2 poł. XVIII w. oraz jej Filia w Turośni Dolnej. Dzięki działalności pracowników GOK oraz aktywnej społeczności lokalnej Gminny Ośrodek Kultury rozwija, tworzy i przekazuje wartości będące świadectwem autentycznego życia kulturowego. Uczy wrażliwości na piękno, udostępnia wiedzę o sztuce, uczy jej rozumienia i właściwego odbioru. Rozwija zainteresowania amatorską twórczością artystyczną oraz zapewnia opiekę nad twórcami sztuki ludowej i folkloru z terenu gminy. Miłośnikom integracji na świeżym powietrzu i entuzjastom radosnych form spędzania wolnego czasu, Gminny Ośrodek Kultury w Turośni Kościelnej zapewnia szereg imprez sportowo – rekreacyjnych odbywających się na terenie gminy.

b) Zespoły

Od września 2011 r. przy Gminnym Ośrodku Kultury w Turośni Kościelnej działa zespół wokalny pod nazwą „Młodzieżowa grupa folkowa” pod kierunkiem Pana Lecha Jana Mazurka. W skład zespołu wchodzi zarówno dzieci z klas szkoły podstawowej, jak i z klas gimnazjalnych. Młodzi artyści śpiewają przede wszystkim polskie przeboje rozrywkowe, aczkolwiek w repertuarze grupy nie brakuje regionalnych utworów ludowych nawiązujących

do Regionu Podlasia, kolęd i pastorałek. Muzycznie uzdolniona młodzież gra na dzwonkach, metalofonie, instr. perkusyjnych, ukulele, flecie, gitarze. Radość wspólnego śpiewania udziela się również rodzicom. Młodzieżowa Grupa Folkowa niejednokrotnie występowała na różnorodnych imprezach oraz spotkaniach, m.in: Dniu Konia na Podlasiu

c) Świątlice istnieją we wsiach: Niewodnica Korycka, Pomigacze, Zalesiany, Trypucie, Zawady, Barszczówka, Topilec.

d) Biblioteki

Gminna Biblioteka publiczna istnieje przy GOK w Turośni Kościelnej, zaś jej filia istnieje we wsi Turośń Dolna.

e) Kościół i miejsca kultu

W następujących miejscowościach istnieją obiekty sakralne:

- kościoły we wsiach: Turośń Kościelna, Niewodnica Kościelna,
- cerkiew w Topilcu
- kaplice we wsiach: Pomigacze, Iwanówka, Baciuty,
- liczne krzyże przydrożne na terenie całej gminy.

f) pomniki pamięci istnieją we wsiach: Topilec, Juraszki, Niewodnica Kościelna, Turośń Kościelna

4.1.2.3. Zdrowie i pomoc społeczna

Opiekę zdrowotną zapewnia Niepubliczny Zespół Opieki Zdrowotnej, który znajduje się w budynku ośrodka zdrowia w Turośni Kościelnej. W budynku tym, zlokalizowane są również dwa gabinety stomatologiczne oraz apteka.

Na sfinansowanie zadań pomocy społecznej w 2014 roku wydatkowano 2.734.254,36 zł stanowi to 97,34 % planu: z tego środki gminy wynoszą 521.993,43 zł, a środki z Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego 2.212.260,93zł.

Realizacją tych zadań zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Turośni Kościelnej.

Zadania związane z pomocą społeczną wykonuje 6 pracowników (kierownik, 2 pracowników socjalnych, 1 pracownik do spraw świadczeń rodzinnych, funduszu alimentacyjnego, wypłaty stypendiów socjalnych, 1/4 etatu główny księgowy oraz 1/5 inspektor).

Utrzymanie i działalność GOPS finansowana jest ze środków gminy w kwocie 162.780,38 zł i dotacji z Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego w kwocie 72.000,00 zł.

Wydatki związane z utrzymaniem GOPS-u, to płace wraz z pochodnymi od płac oraz przesyłki pocztowe, artykuły biurowe, aktualizacje programów, prenumerata czasopism, opłata za szkolenia, zakup tonera, zakup papieru do drukarek, ubezpieczenie mienia oraz prowizje bankowe i pocztowe. Pomoc udzielana jest osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej.

Dominującą formą pomocy jest pomoc finansowa. Priorytetem pomocy społecznej jest wspieranie osób i rodzin w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienie życia w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Pomocy udziela się w szczególności z powodu ubóstwa, bezrobocia, sieroctwa, bezdomności, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych.

Zgodnie z ustawą z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych wypłacono zasiłki rodzinne z następującymi dodatkami:

- zasiłek rodzinny;
- dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie urlopu wychowawczego;
- dodatek do zasiłku z tytułu urodzenia się dziecka;
- dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka;
- dodatek do zasiłku z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego;
- dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania (dojazdy i internat);
- dodatek z tytułu wychowania dziecka w rodzinie wielodzietnej
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne nad dziećmi oraz specjalny zasiłek opiekuńczy nad dorosłymi;
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka.

Łącznie świadczeń rodzinnych wypłacono na kwotę 1.059.472,60 zł .

Zgodnie z ustawą z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów wypłacono na kwotę 99.905,00 zł.

Zgodnie z ustawą z dnia 4 kwietnia 2014 roku o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (nad dorosłymi) wypłacono na kwotę 264.784,20 zł oraz na podstawie art. 2 ust. 3 ustawy o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekuna wypłacono odsetki w wysokości 7.980,66

zł.

Na ubezpieczenia społeczne podopiecznych za osoby pobierające świadczenia pielęgnacyjne, zasiłki dla opiekuna bądź specjalne zasiłki opiekuńcze wydatkowano 38.755,78 zł .

Na koszty obsługi świadczeń rodzinnych , funduszu alimentacyjnego i zasiłków dla opiekuna wydatkowano kwotę 49.706,23.zł , z tego środki własne (5.579,27zł) – opłacono wynagrodzenia , zakupiono materiały biurowe, porta pocztowe , znaczki i prowizje bankowe oraz opłaty za obsługę programów.

Za utrzymanie dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo- wychowawczych oraz za opiekę i wychowanie dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych zapłacono dla PCPR Białystok kwotę w wysokości 104.169,29 zł.

Na zakup usług za pobyt mieszkańców gminy w domach pomocy społecznej wydano 160.238,35 zł. Wypłacono świadczenia z tytułu dodatków mieszkaniowych na kwotę 6.154,12 zł. Ośrodek także realizował program wieloletni „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” przyznając posiłki dla dzieci szkół podstawowych, gimnazjum, przedszkola, szkół średnich oraz w formie świadczenia pieniężnego na zakup artykułów żywnościowych dla dzieci i dorosłych. Ogólny koszt programu w 2014 roku wyniósł 204.545,00zł w tym 155.865,00 zł z dotacji z budżetu Wojewody . Ośrodek skierował 3 osoby do prac społecznie – użytecznych na które wydatkował kwotę 3.099,20 zł .

W 2014 roku w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej realizowano „Rządowy program wspierania niektórych osób pobierających świadczenia pielęgnacyjne,, w którym wypłacono świadczenia społeczne w wysokości 38.400,00 zł, a na obsługę wydano 1.152,00 zł.

W 2014 roku w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej realizowano również rządowy program dla rodzin wielodzietnych w którym wprowadzono 94 rodzin do systemu RI Karta Dużej Rodziny. Na obsługę programu wydano 832,28 zł.

Na realizację zadań o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wydano 200,00 zł.

Dziiesięciu osobom przyznano pomoc w formie usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania na które wydano 17.782,96 zł.

Poza tym wypłacono:

- ✓ Zasiłki stałe na kwotę 107.878,63 zł
- ✓ Zasiłki okresowe na kwotę 303.523,98 zł
- ✓ Zasiłki celowe na kwotę na kwotę 13.309,86 zł
- ✓ Składki na ubezpieczenia zdrowotne od zasiłków stałych w kwocie 9.422,33 zł

- ✓ Składki na ubezpieczenia zdrowotne od niektórych świadczeń rodzinnych, specjalnych zasiłków opiekuńczych i zasiłków dla opiekuna w kwocie 6.184,68 zł .

4.1.2.4. Turystyka, wypoczynek, sport

a) Turystyka, wypoczynek

Do walorów turystyczno – wypoczynkowych gminy można zaliczyć elementy środowiska naturalnego tj. ukształtowanie terenu, wody powierzchniowe, lasy i zagospodarowanie terenu.

Ukształtowanie terenu gminy jest wynikiem działalności zlodowacenia. Do ważniejszych wzniesień należą: Kosmata Góra – 139 m.n.p.m., Góra Radzynka – 152 m.n.p.m., Kościańska Góra – 139 m.n.p.m. Deniwelacja względna sięga kilkunastu metrów okolicach Dobrowody, Baciut, Topilca, Chodor, Niewodnicy. Na pozostałym obszarze występuje teren falisty, a nad Narwią równinny, na poziomie 115 m.n.p.m.

Tereny o urozmaiconej rzeźbie mogą być wykorzystywane do wycieczek pieszych, rowerowych a zimą do narciarstwa.

Wody powierzchniowe na terenie gminy tworzą rzeki: Narew i jej dopływy, Turośnianka, Czaplinianka, Grądówka.

Rzeka Narew ze swoimi odnogami nadaje się do uprawiania kajakarstwa i wędkarstwa. Natomiast do kąpieli rzeki Turośnianka i Czaplinianka. Zbiorniki wodne występują we wsiach Topilec, Niewodnica, Turośń Kościelna i Glinianka we wsi Markowszczyzna.

Największe kompleksy leśne występują w okolicach wsi Dołki i na północy koło Topilca.

Ponadto duże powierzchnie lasów występują wokół wsi Borowskie Gziki, Pomigacze, Bojary, Dobrowoda. W rejonie wsi Niewodnica Kościelna lasy spełniają funkcje ochronne Białegostoku. W Niewodnicy Kościelnej skupiają się największe tereny wypoczynkowe w postaci terenów letniskowych ludności miasta Białegostoku.

Do najważniejszych obszarów przyrodniczych występujących na terenie gminy należy Narwiański Park Narodowy. Celem Parku jest ochrona odcinka doliny Górnej Narwi od Surza do Rzędzian o długości 48 km i powierzchni 7350 ha. Rzeka na tym odcinku płynie wieloma korytarzami, tworzy liczne rozlewiska i zakola. W parku występuje 13 gatunków roślin chronionych. Park jest ważną ostoją ptaków o randze europejskiej oraz obszarem węzłowym Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET o znaczeniu międzynarodowym.

Atrakcyjne tereny przyrodnicze gminy wzbogacone są obiektami zabytkowymi a także bogactwem kultury i folkloru, które omówiono w innych punktach „studium”.

Gmina charakteryzuje się dobrą dostępnością komunikacyjną. Istnieje tu gęsta sieć dróg kołowych oraz linie kolejowe.

Największe znaczenie dla ruchu kołowego mają drogi wojewódzkie nr 678 Białystok – Wysokie Mazowieckie i nr 682 Łapy – Markowszczyzna.

Przez teren gminy przebiegają dwie linie kolejowe: międzynarodowa Warszawa – Kuźnica Białostocka – St. Petersburg oraz Białystok – Bielsk Podlaski.

Przez teren gminy przebiegają dwa szlaki turystyczne:

- szlak biegnie przez Niewodnicę, Tołcze, Markowszczyznę Dobrowodę, Bojary, Borowskie Żaki do Suraza i Doktorc. Po drodze są miejsca związane z początkami przemysłu włókienniczego na białostocczyźnie i osobliwości Narwiańskiego Parku Narodowego. Szlak liczy ogółem 60 km, w tym na terenie gminy 20 km.
- szlak nadnarwiański w kolorze żółtym o długości 31 km zaczyna się w dzielnicy Białegostoku Nowe Miasto II i dalej biegnie przez Turczyn, Księżyno – Niewodnicę – Topole – Trypucie – Zawady – Topilec i dalej w gminie Choroszcz. Po drodze występują zabytki sakralne i osobliwości Narwiańskiego Parku Narodowego.

Należy również wspomnieć, że istnieje też szlak wodny kajakowy po rzece Narew opływającą gminę od zachodu w okolicach wsi Borowskie i Uhowo gm. Łapy, a następnie w okolicach wsi Baciuty i Topilec. W Uhowie jest możliwość wypożyczenia kajaków.

Możliwe jest też penetrowanie walorów przyrodniczych gminy poprzez turystów zmotoryzowanych jadąc przez Zawady, Baciuty, Dobrowodę, Turośń Dolną, Borowskie.

We wsi Turośń Kościelna istnieją tereny rekreacyjne z placem zabaw, siłownią terenową i skate parkiem.

b) Sport

W Turośni Kościelnej znajduje się stadion sportowy (przeznaczony do remontu). Ponadto tereny sportowe istnieją przy Szkołach Podstawowych we wsiach: Turośń Kościelna, Niewodnica Kościelna, Tołcze, Turośń Dolna.

W 2010 roku oddano do użytkowania kompleks boisk sportowych w Turośni Kościelnej wybudowany w ramach rządowego programu Moje Boisko ORLIK 2012. Obiekt posiada boisko do piłki nożnej ze sztucznej trawy, bieżnię i boisko wielofunkcyjne o nawierzchni poliuretanowej. Ponadto sportowcy mogą korzystać z budynku socjalno – szatniowego.

4.1.2.5. Inne usługi

- a) remizy strażackie istnieją we wsiach: Turośń Kościelna, Borowskie Michały, Borowskie Cibory, Iwanówka, Chodory, Turośń Dolna, Czaczki Wielkie,
- b) cmentarze istnieją we wsiach: Niewodnica Kościelna, Turośń Kościelna

4.2. Gospodarka rolna

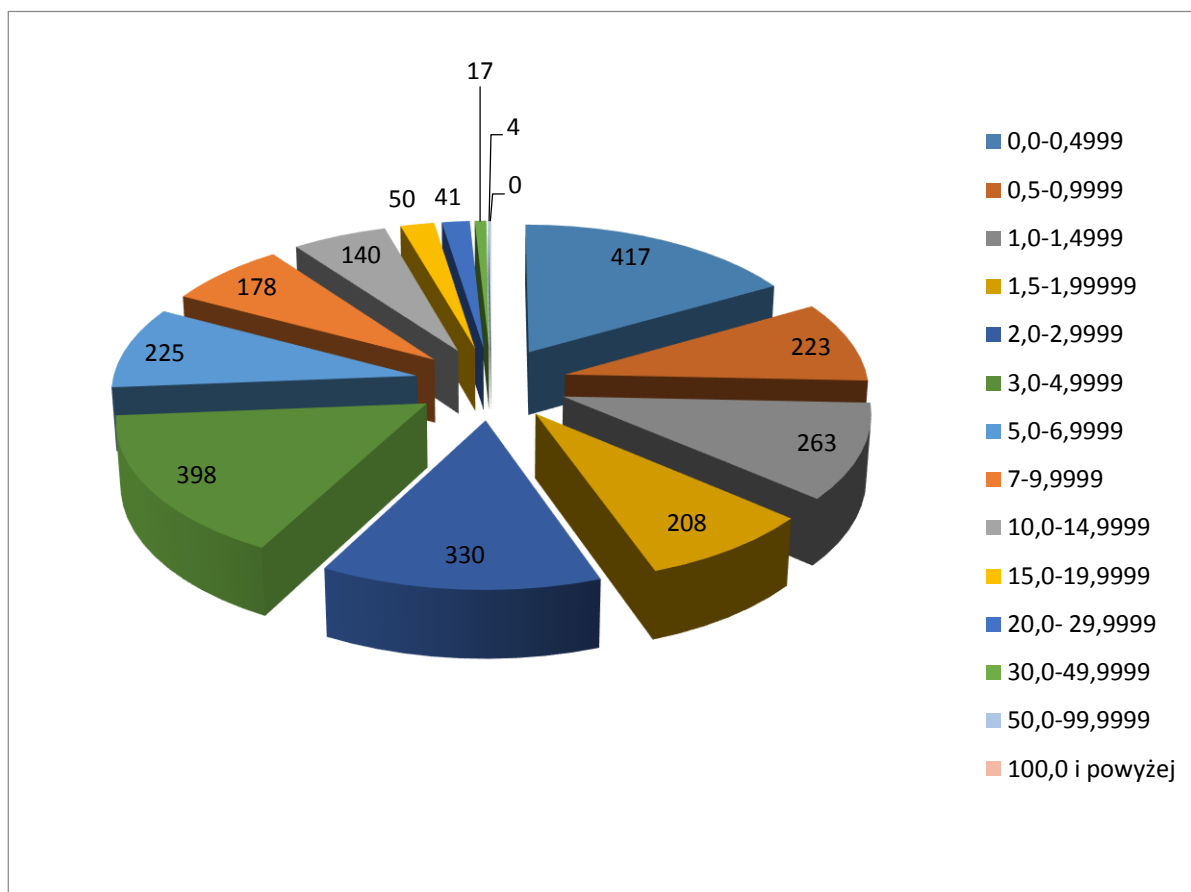
Zgodnie z danymi z Urzędu Gminy na terenie gminy Turośń Kościelna znajduje się łącznie 2494 gospodarstw. Najwięcej gospodarstw – 398 charakteryzuje się powierzchnią pomiędzy 3,0-4,9999 ha. Na terenie gminy Turośń Kościelna nie występują gospodarstwa duże o powierzchni 100 i więcej ha.

Liczba gospodarstw wg powierzchni na terenie gminy Turośń Kościelna

Zakres powierzchni [ha]	Ilość gospodarstw [szt.]
0,0-0,4999	417
0,5-0,9999	223
1,0-1,4999	263
1,5-1,99999	208
2,0-2,9999	330
3,0-4,9999	398
5,0-6,9999	225
7,0-9,9999	178
10,0-14,9999	140
15,0-19,9999	50
20,0- 29,9999	41
30,0-49,9999	17
50,0-99,9999	4
100,0 i powyżej	0
Razem	2 494

Źródło: Urząd Gminy w Turośni Kościelnej

Graficznym obrazem danych zawartych w powyższej tabeli jest wykres poniżej.

Liczba gospodarstw wg powierzchni w gminie Turośl Kościelna

4.3. Gospodarka leśna

Ogólna powierzchnia lasów w gminie wynosi 3313 ha, co stanowi 26,3 % powierzchni gminy. Gospodarkę leśną prowadzą nadleśnictwa Dojlidy. Lasy prywatne zajmują 2093 ha. co stanowi 63,2 ogólnej powierzchni lasów.

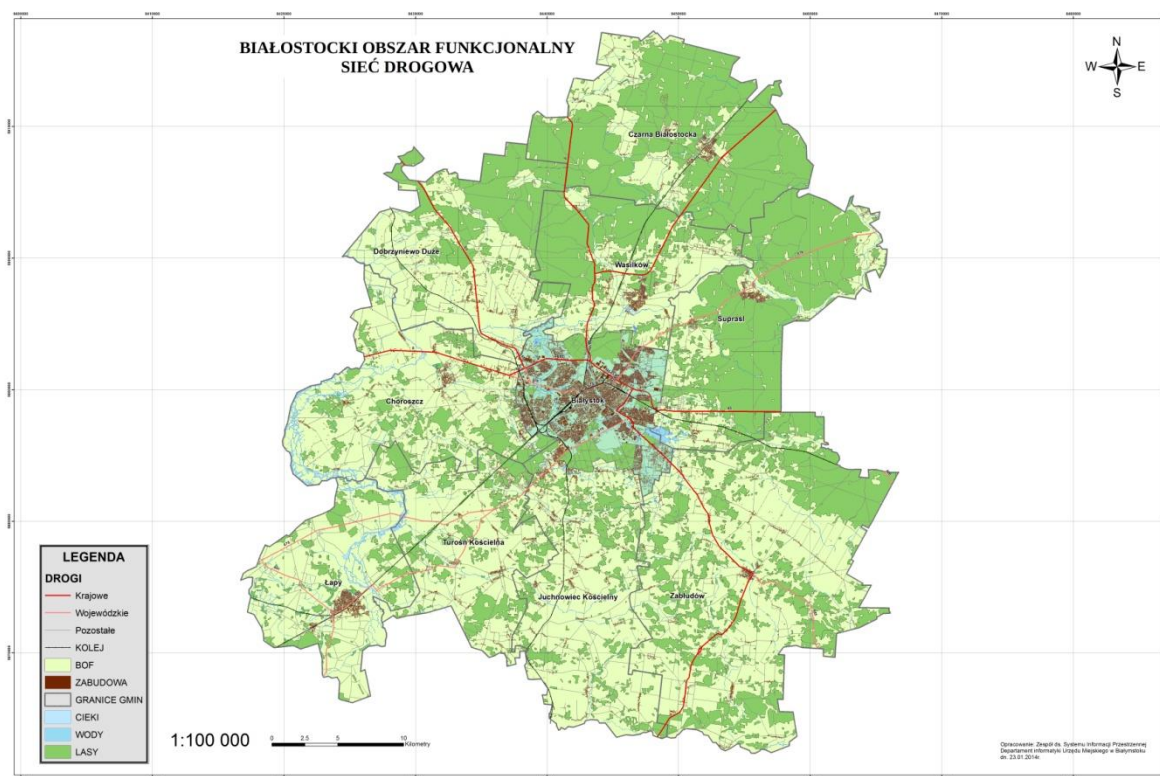
Część lasów położona jest w strefie ochronnej miasta Białegostoku.

4.4 Gmina w Stowarzyszeniach

Gmina Turośl Kościelna należy do stowarzyszeń, dzięki którym ma możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych. Gmina należy m. in. do:

Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego (BOF)

Stowarzyszenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego jest samorządnym stowarzyszeniem gmin powołanym w celu wspierania idei samorządności lokalnej, ochrony wspólnych interesów, wymiany doświadczeń, promocji osiągnięć oraz koordynacji wspólnych przedsięwzięć i inwestycji.

Stowarzyszenie Gmin Górnej Narwi (SGGN)

Do zadań SGGN należy m. in. integrowanie działań samorządów w zakresie ochrony środowiska, reprezentowanie i obrona wspólnych interesów członków na rzecz ochrony środowiska, wspieranie poczynań poszczególnych samorządów, zmierzających do poprawy stanu środowiska naturalnego, inspiracja działań na rzecz ochrony środowiska, popularyzowanie walorów przyrodniczo - krajobrazowych dorzecza górnej Narwi.

N.A.R.E.W Narwiańska Akcja Rozwoju Ekonomicznego Wsi

Stowarzyszenie, działając na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, ma na celu ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno - kulturowych, rozwój turystyki oraz popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych i tradycyjnych. Do zadań Stowarzyszenia należy w szczególności promocja obszarów wiejskich, mobilizowanie ludności do wzięcia aktywnego udziału w procesie rozwoju obszarów wiejskich, edukacja, upowszechnianie i wymianę informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności

Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej

Związek Gmin Wiejskich RP to największa ogólnopolska organizacja skupiająca gminy wiejskie i miejsko-wiejskie. Związek jest bezpośrednim kontynuatorem tradycji przedwojennej organizacji o tej samej nazwie. Podstawowym celem Związku jest integracja samorządów wiejskich i rozwiązywanie typowych problemów tego środowiska. Wspólne działania za pośrednictwem Związku pomagają w sposób zorganizowany walczyć o interesy członków. Działania ZGW RP są prowadzone na wielu płaszczyznach. Dotyczą zarówno negocjacji z Rządem, konsultacji w Parlamencie, wymiany doświadczeń pomiędzy członkami, jak i działań w celu gospodarczego i kulturalnego rozwoju gmin wiejskich. Związek od lat działa skutecznie w wielu sferach broniąc spraw gmin wiejskich. Dzięki naszemu zaangażowaniu i lobbingowi wiele złych z punktu widzenia samorządów wiejskich rozwiązań proponowanych przez Rząd lub Parlament zostało oprotestowanych i tym samym skutecznie zablokowanych. Związek tworzy szeroką platformę współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy gminami (kongresy, konferencje, grupy wymiany doświadczeń, baza dobrych praktyk, różnorodne formy współdziałania z wykorzystaniem technologii informatycznych). Na przestrzeni ostatnich lat ZGW RP intensywnie wspierał gminy w dostosowaniu się do standardów unijnych, realizował różnorakie programy badawczo-analityczne, organizował liczne szkolenia, warsztaty i konferencje wspierające realizację gminnych zadań i doskonalące umiejętności przedstawicieli samorządów.

Związek Gmin Wiejskich Województwa Podlaskiego

Podstawowym celem działania Związku jest integracja samorządów wiejskich i rozwiązywanie typowych problemów tego środowiska oraz współdziałanie z gminami w zakresie działalności nad podniesieniem dobrobytu kulturalnego i materialnego gmin

wiejskich. Obecnie do Związku należy 95 gmin (na 110 gmin możliwych) z obszaru województwa podlaskiego. Wspólne działania za pośrednictwem Związku pomagają w sposób zorganizowany walczyć o interesy członków. Działania prowadzone są na wielu płaszczyznach. Dotyczą zarówno negocjacji z Rządem, konsultacji z Wojewodą Podlaskim, Zarządem Województwa Podlaskiego oraz z instytucjami mającymi w zakresie swego działania sprawy mieszkańców wsi, wymiany doświadczeń pomiędzy członkami, jak też działań w celu gospodarczego i kulturalnego rozwoju gmin.

5. Infrastruktura techniczna

5.1 Gospodarka wodno – ściekowa

5.1.1 *Zaopatrzenie w wodę*

Zaopatrzenie w wodę 34 miejscowości odbywa się z czterech ujęć i stacji wodociągowych stanowiących własność Gminy Turośń Kościelna, a eksploatowanych przez Wodociągi Podlaskie Sp. z o. o ul. Elewatorska 31, Białystok, znajdujących się w miejscowościach:

- Turośń Dolna – zaopatruje w wodę 11 miejscowości: Bojary z kolonią, Borowskie Cibory, Borowskie Gziki, Borowskie Michały, Borowskie Olki, Borowskie Skórki, Borowskie Wypychy, Borowskie Żaki, Piećki, Stoczki i Turośń Dolną.
- Baciuty – zaopatruje w wodę 7 miejscowości: Barszczówkę z kolonią, Baciuty, Baciuty – Kolonia, Dobrowoda, Topilec, Topilec – Kolonia, Trypucie i Zawady.
- Tołcze – zaopatruje w wodę wieś Tołcze.
- Pomigacze – zaopatruje w wodę 9 miejscowości w gminie Turośń Kościelna: Iwanówkę, Juraszki, Markowszczyznę z kolonią, Niewodnicę Korycką, Niewodnicę Kościelną, Niecki, Pomigacze Turośń Kościelna, Zalesiany oraz w gminie Juchnowiec Kościelny: Brończany, Koplany, kol. Koplany, Lewickie i kol. Lewickie.
- Wieś Lubejki zaopatrywana jest w wodę z wodociągu Juchnowiec Kościelny.
- Miejscowości Czaczki Małe, Czaczki Wielkie, Chodory i Dołki zaopatrywane są w wodę z wodociągu Suraz.

5.1.2. *Kanalizacja i oczyszczanie ścieków*

Na terenie gminy scentralizowany system kanalizacji sanitarnej posiada ją miejscowość Turośń Kościelna, Turośń Dolna, Iwanówka, Juraszki i Pomigacze, Niecki, Dobrowoda, Baciuty, Markowszczyzna, Zalesiany, Tołcze i Piećki. Pozostałe miejscowości na terenie gminy dysponują lokalnymi urządzeniami kanalizacyjnymi, najczęściej zbiorniki ściekowe tzw. szamba, z których osady są wywożone wozami asenizacyjnymi. Część indywidualnych gospodarstw domowych posiada własne przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Ścieki komunalne ze wsi Turośń Kościelna, Turośń Dolna, Iwanówka, Juraszki, Pomigacze, Niecki, Dobrowoda, Baciuty, Markowszczyzna, Zalesiany, Tołcze i Piećki odprowadzane są do gminnej oczyszczalni ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów

typu „Hydrocentrum” o wydajności $Q_{d\dot{s}r} = 190 \text{ m}^3/\text{d}$, znajdującej się w miejscowości Turośń Kościelna. Urządzeniami oczyszczającymi ścieki są:

- ✓ punkt zlewny jednostanowiskowy o wydajności $15 \text{ m}^3/\text{d}$
- ✓ pompownia ścieków w zbiorniku punktu zlewnego z pompą zatapialną $Q_p=0,17 \text{ l/s}$, $H=8,5 \text{ m}$
- ✓ piaskownik poziomo-wirowy
- ✓ zbiornik retencyjno-uśredniający pojemności czynnej $V_{cz}=11,0 \text{ m}^3$
- ✓ pompa rozdrabniająca typu MS2-12Z/R o charakterystyce $H=7 \text{ m}$. sł. wody $Q=6 \text{ l/s}$ prod. „Metalchem” Warszawa, podająca ścieki do reaktora „Hydrocentrum”
- ✓ poletko ociekowe piasku
- ✓ wielofunkcyjny reaktor biologiczny typu „Hydrocentrum” wykonany jako zblokowany obiekt żelbetowy
- ✓ komora rozdzielcza wyposażona w piaskownik poziomo –wirowy wykonany z kompozytów poliestrowo – szklanych oraz pompa „Mamut” do usuwania piasku
- ✓ dwóch ciągów komór oczyszczania, z których każdy składa się z komory ciśnieniowej i bezciśnieniowej (otwartej),
- ✓ stacja dmuchaw (3 dmuchawy /1 rezerwowa/) „Effepizeta $Q = 103 \text{ m}^3/\text{h}$
- ✓ pompownia główna
- ✓ pompownia osadu nadmiernego wyposażona w pompę $Q = 6 \text{ m}^3/\text{h}$
- ✓ budynek wielofunkcyjny składający się z 3 części: pomieszczenia obsługi, agregatorni i części technologicznej z mechanicznym odwadnianiem osadu typu „DRAMAID”.

Celem określenia dalszych kierunków rozbudowy sieci kanalizacyjnej na terenie gminy w 2012 roku opracowano Koncepcję skanalizowania Gminy Turośń Kościelna. Kierując się wyborem sposobu odprowadzania ścieków z miejscowości znajdujących się na terenie gminy uwzględniono następujące uwarunkowania:

- topografia terenu,
- warunki hydrogeologiczne,
- warunki techniczne i ekonomiczne przyjętych rozwiązań,
- istniejący scentralizowany system odprowadzenia ścieków sanitarnych.

W związku z tym do dalszych rozważań przyjęto układ mieszany odprowadzania ścieków:

- rozbudowa istniejącego scentralizowanego systemu,

- indywidualne przydomowe oczyszczalnie ścieków,
- kanalizacja ciśnieniowa z przydomowymi pompowniami,
- lokalne kontenerowe oczyszczalnie ścieków,

Taki układ mieszany jest najkorzystniejszy pod kątem kosztów inwestycji i jej eksploatacji.

Rozwiązania oparte na istniejącym scentralizowanym systemie przyjęto w miejscowościach, w których wykonana jest już kanalizacja sanitarna oraz w miejscowościach znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie wykonanej już kanalizacji sanitarnej. Indywidualne przydomowe oczyszczalnie ścieków lub kanalizacji ciśnieniowej z przydomowymi pompowniami przyjęto w miejscach rozproszonej zabudowy mieszkaniowej typu kolonialnego. Lokalizacja ich jest uzasadniona ekonomicznie w rejonach gdzie występuje niewielka ilość mieszkańców. Ponadto o ich lokalizacji decyduje niekorzystne topograficzne położenie budynków mieszkalnych, co wymuszałoby zastosowanie dodatkowych przepompowni ścieków, których koszty wykonania i eksploatacji nie są ekonomicznie uzasadnione. Lokalne kontenerowe oczyszczalnie ścieków przyjęto przede wszystkim ze względu na minimalne rezerwy przepustowości istniejącej oczyszczalni ścieków w miejscowości Turośń Kościelna. Lokalizację ich dostosowano do topografii terenu oraz lokalizując je przy istniejących ciekach wodnych. Budowa kanalizacji sanitarnej dla miejscowości Niewodnica Korycka i Niewodnica Kościelna oparta została na wyznaczonej w tym celu aglomeracji i przewiduje odprowadzanie ścieków do miasta Białystok przez Klepacze.

5.2 Energetyka

5.2.1 Ciepłownictwo

Zmiany klimatyczne, kwaśne deszcze, dziura ozonowa, degradacja chemiczna gleb jest wynikiem działalności człowieka na środowisko. Emisja do atmosfery gazów: dwutlenku węgla, dwutlenku siarki, tlenków azotu jest głównym problemem ekologicznym. Źródłem tych gazów jest spalanie paliw, głównie dla celów energetycznych. Należy podejmować działania zmierzające do modyfikacji i zmian technologicznych zmierzających do zmiany struktury zużywanych paliw, a także wzrostu produkcji energii ze źródeł odnawialnych oraz bezemisyjnych. W gminie Turośń Kościelna głównym źródłem energii cieplnej jest drewno.

Celem wskazanie kierunków i sposobów zrównoważonego i niskoemisyjnego rozwoju Gminy Turośń Kościelna w perspektywie do 2020 roku opracowano Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Turośń Kościelna.

5.2.2 Gazownictwo

Na obszarze gminy Turośń Kościelna długość sieci gazowej na koniec 2014 roku wynosiła 37 km, a korzystało z niej 42 % mieszkańców.

5.2.3 Zaopatrzenie w energię elektryczną

Źródłem zasilania w energię elektryczną gminy jest RPZ 110 /15 kV w Łapach oraz RPZ- 8 110/15 kV i RPZ-5 w Białymstoku.

Istniejące źródła zasilania w pełni pokrywają zapotrzebowanie mocy i energii elektrycznej w gminie.

Rozprowadzenie energii elektrycznej do poszczególnych odbiorców odbywa się poprzez układ sieci SN 15 kV i NN, która w przeważającej części jest siecią napowietrzną.

Głównymi liniami SN 15 kV są:

- RPZ Łapy - RPZ – 8 Białystok,
- RPZ Łapy - RPZ – 5 Białystok,
- RPZ Łapy - RPZ Bielsk Podlaski,

Na terenie gminy zlokalizowanych jest 63 stacji w tym 8 w ośrodku gminnym.

Na terenie gminy Turośń Kościelna zlokalizowane są najwyższe rangą urządzenia elektroenergetyczne województwa podlaskiego.

Między wsią Turośń Kościelna a wsią Iwanówka zlokalizowana jest stacja transformatorowo - rozdzielcza GPZ „Narew” 400 /110 kV. Zasilana jest ona linią WN 400 kV z kierunku Miłosna k/ Warszawy. W/w stacja stanowi ważny element w układzie krajowym oraz jest głównym punktem zasilania miasta Białystok i Województwa Podlaskiego. W ramach współfinansowanego przez Unię Europejską mostu energetycznego Polska – Litwa wybudowano linię 400 kV Ostrołęka - Narew, która połączyła stację elektroenergetyczną Ostrołęka zlokalizowaną na terenie miasta Ostrołęka ze stacją Narew.

W chwili obecnej wyjścia liniowe WN 110 kV z GPZ tn „Narew” stanowią linie:

- RPZ – 4 1 linia 2 torowa,
- RPZ – 9
- RPZ Łapy 1 linia 2 torowa,
- GPZ1 Białystok

- RPZ – 5 Białystok 1 linia 2 torowa,
- RPZ – 8 Białystok
- RPZ Bielsk Podlaski

W/w urządzenia nie mają bezpośredniego wpływu na stan elektroenergetyki w gminie.

System elektroenergetyczny gminy rozwija się na przestrzeni lat zgodnie z ogólnymi założeniami i programem określonym przez Zakład Energetyczny Białystok Teren oraz ustaleniami zawartymi w planach zagospodarowania przestrzennego gminy Turośń Kościelna.

Obecnie podstawowym problemem jest zsynchronizowanie potrzeb wynikających z zagospodarowania przestrzennego i jego rozwoju w poszczególnych obszarach gminy z możliwością systemu elektroenergetycznego

Duża ilość zmian w obecnie obowiązujących na terenie gminy planach zagospodarowania przestrzennego, wymagających budowy nowych urządzeń elektroenergetycznych, świadczy o dużych potrzebach rozbudowy elektroenergetyki na obszarze gminy.

Dotychczasowy system rozbudowy sieci SN 15 kV i NN (poprzez łączenie poszczególnych odcinków istniejących i nowo wybudowanych linii), w kolejnych przedziałach czasowych winien być kontynuowany.

Utrzymanie prawidłowego funkcjonowania i rozwoju sieci elektroenergetycznych powinno być rozwiązywane poprzez tworzenie rezerw terenów pod urządzenia elektroenergetyczne w postaci pasów ochronnych, mimo częstych konfliktów, szczególnie z siecią osadniczą.

Problemem do rozwiązania jest również dążenie do poprawy standardów zasilania, stopnia pewności zasilania oraz jakości przesyłanej mocy, przestrzegając jednocześnie wymogów ekologii oraz polityki oszczędnościowej terenów.

Część obszarów gminy położona jest w otulinie Narwiańskiego Parku Narodowego. Dopuszcza się pozostanie na tych terenach istniejących urządzeń energetycznych – jako sieci napowietrznej, ale jednocześnie wskazana jest budowa nowych urządzeń elektroenergetycznych już jako kablowe.

Na uwagę zasługuje fakt zwrócenia uwagi władz samorządowych na konieczność poprawy oświetlenia ulicznego dróg publicznych przy jednoczesnym uzyskaniu zmniejszenia zużycia mocy poprzez zastosowanie energooszczędnych opraw. Modernizacja oświetlenia została wykonana. Uzyskano zdecydowaną poprawę oświetlenia oraz o 43 % zmniejszono dotychczasowe zużycie energii elektrycznej.

W trakcie modernizacji została również zamontowana iluminacja świetlna kościołów w Niewodnicy Kościelnej, Turośni Kościelnej, Topilcu, Uhowie gm. Łapy i Rynkach gmina Suraz (ze względu na przynależność mieszkańców gminy Turośń Kościelna do tych parafii). Inwestycje te podniosły walory estetyczne tych zabytkowych obiektów i stanowią ciekawy element przestrzenny tych miejscowości.

5.3 Gospodarka odpadami

Zgodnie z ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach od 1 lipca 2013 roku Gmina Turośń Kościelna przejęła obowiązek organizacji odbioru odpadów komunalnych od wszystkich właścicieli nieruchomości na terenie Gminy. Celem wprowadzenia nowego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi było uszczelnienie systemu gospodarowania odpadami komunalnymi poprzez objęcie wszystkich mieszkańców systemem zbierania odpadów komunalnych, prowadzenie selektywnego zbierania odpadów komunalnych „u źródła”, zmniejszenie ilości odpadów komunalnych, zwiększenie poziomu recyklingu i odzysku odpadów zebranych selektywnie oraz redukcja masy odpadów ulegających biodegradacji kierowanych do składowania, a przede wszystkim eliminowanie dzikich wysypisk odpadów oraz praktyk nielegalnego spalania odpadów w piecach. Powyższe założenia kontynuowane były również w roku 2014.

W okresie od 1 stycznia 2014 r. do 12 grudnia 2014 r. odbiór odpadów komunalnych i ich zagospodarowanie od właścicieli nieruchomości zamieszkałych i niezamieszkałych z terenu Gminy Turośń Kościelna realizowane było przez MPO Sp. z o. o. z siedzibą przy ul. 42 Pułku Piechoty 48, 15-950 Białystok. Firma dwukrotnie została wybrana w trybie przetargu nieograniczonego. Pierwsza umowa była zawarta do 30 czerwca 2014 r. Kolejna umowa została zawarta na okres od 1 lipca 2014 r. do 31 grudnia 2016 r.

Odpady zmieszane i segregowane odbierane są od właścicieli nieruchomości zamieszkałych i niezamieszkałych raz w miesiącu.

Właściciele nieruchomości we własnym zakresie wyposażali nieruchomości w pojemniki do zbierania zmieszanych odpadów komunalnych.

Na terenie Gminy Turośń Kościelna zorganizowano Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK). W Punkcie Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych przyjmowane były następujące frakcje odpadów komunalnych powstających na terenie Gminy:

Kod odebranych odpadów	Rodzaj odebranych odpadów	Masa odebranych odpadów
17 01 07	Zmieszane odpady z betonu, gruzu ceglanego, odpadowych materiałów ceramicznych i elementów wyposażenia inne niż wymienione w 17 01 06	13,9 Mg
20 03 07	Odpady wielkogabarytowe	7,0 Mg
20 02 01	Odpady ulegające biodegradacji	1,3 Mg
20 01 35	Zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne inne niż wymienione w 20 01 21 i 20 01 23 zawierające niebezpieczne składniki	0,2 Mg
16 01 03	Zużyte opony	0,8 Mg
15 01 07	Opakowania ze szkła	0,1 Mg
20 01 10	Odzież	0,2 Mg

Worki na odpady zebrane selektywnie (worki żółte - plastik, metale, worki czerwone – szkło, worki niebieskie – papier) zapewniła firma odbierająca odpady, zostały też udostępnione w Urzędzie Gminy Turośń Kościelna. Sелеktywna zbiórka odpadów polegała na gromadzeniu odpadów komunalnych przez właścicieli nieruchomości w określonych frakcjach, co ułatwiło dalsze przetwarzanie odpadów. Do frakcji odpadów, które powinny być segregowane przez właścicieli nieruchomości należały:

- ✓ odpady ulegające biodegradacji,
- ✓ tworzywa sztuczne,
- ✓ opakowania wielomateriałowe,
- ✓ metal,
- ✓ szkło,
- ✓ papier,
- ✓ odpady zielone,
- ✓ ubrania i tekstylia,
- ✓ meble i odpady wielkogabarytowe,
- ✓ odpady elektryczne i elektroniczne,
- ✓ baterie i akumulatory,
- ✓ chemikalia,

- ✓ przeterminowane leki.

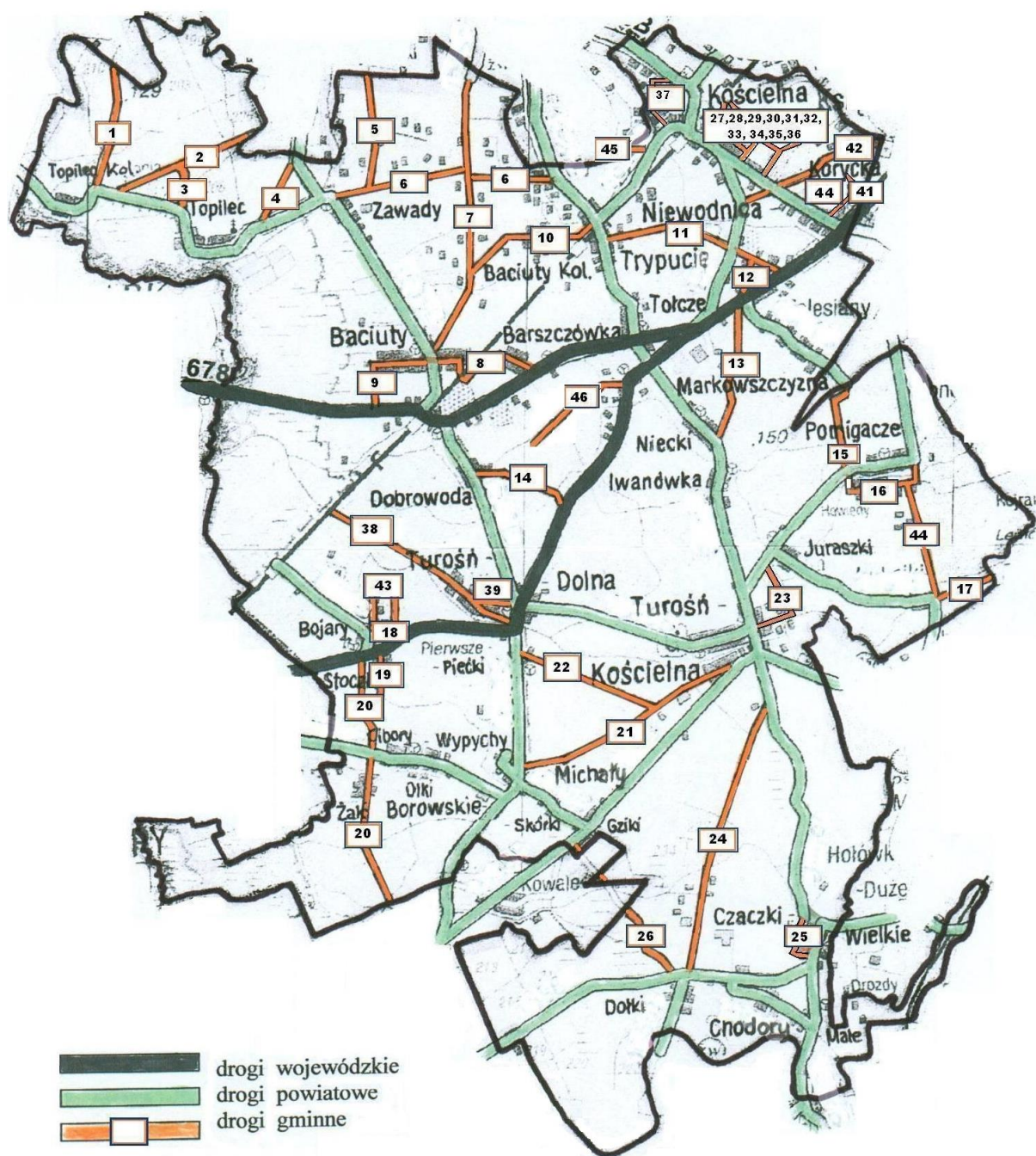
W 2014 r. zostały zorganizowane dwie mobilne zbiórki odpadów wielkogabarytowych, akumulatorów, mebli, tekstyliów, opon (samochody osobowe), sprzętu elektrycznego i elektronicznego w formie tzw. „wystawek”.

5.4 Komunikacja i transport

System komunikacyjny gminy Turośń Kościelna stanowią:

1. Sieć drogowa;
2. Sieć kolejowa;
3. Komunikacja autobusowa.

5.4.1. Sieć drogowa

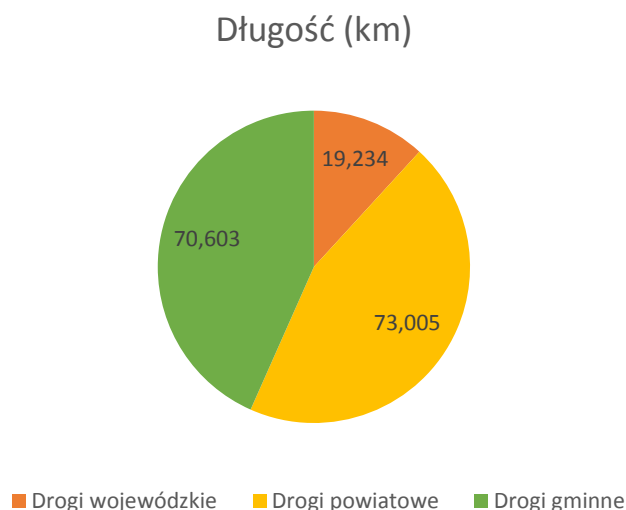

Schemat sieci dróg publicznych na terenie Gminy Turośń Kościelna

Sieć drogową na terenie gminy Turośń Kościelna tworzą **162,842 km** dróg publicznych (wojewódzkie, powiatowe, gminne). Główne ciągi komunikacyjne stanowią drogi wojewódzkie i drogi powiatowe. Drogi gminnymi odbywa się głównie ruch lokalny (bezpośredni dojazd do nieruchomości, pól i lasów).

Zarządcami poszczególnych kategorii dróg publicznych są:

1. Marszałek Województwa Podlaskiego – dla dróg wojewódzkich;
2. Starosta Powiatu Białostockiego – dla dróg powiatowych;
3. Wójt Gminy Turośń Kościelna – dla dróg gminnych.

Drogi publiczne na terenie Gminy Turośń Kościelna

Drogi wojewódzkie

Drogi wojewódzkie przebiegające przez teren Gminy Turośń Kościelna:

1. Droga **Nr 678** (Białystok – Sokoły – Wysokie Mazowieckie);
2. Droga **Nr 682** (Łapy – Turośń Dolna – Markowszczyzna).

Łączna długość odcinków dróg wojewódzkich na terenie gminy wynosi 19,234 km, przy czym długość drogi Nr 678 – 10,410 km, a drogi Nr 682 – 8,824 km. Drogi wojewódzkie na całej długości posiadają nawierzchnię twardą ulepszoną (masa bitumiczna).

Drogi powiatowe

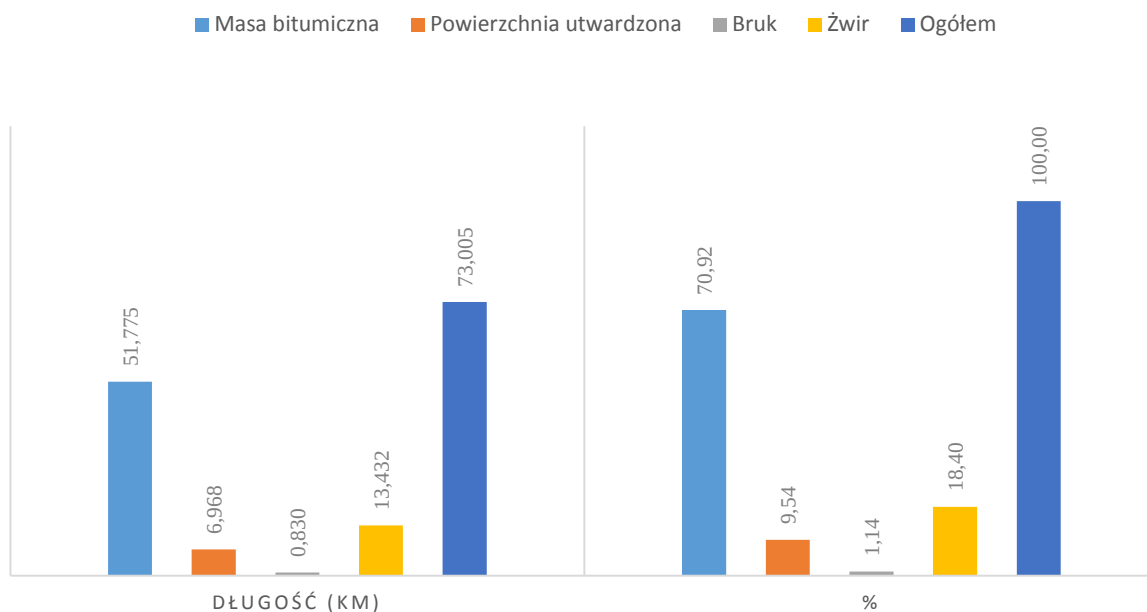
Drogi powiatowe przebiegające przez teren Gminy Turośń Kościelna:

1. Droga **Nr 1488B** (Zabludów – Kowalowce – Nowosady – Biele – Rostoły – Simuny – Hołówki Stare – Czaczki Wielkie – Dołki – Suraż);
2. Droga **Nr 1498B** (Juchnowiec Kościelny– Juchnowiec Dolny – Szerenosy –Turośń Kościelna);
3. Droga **Nr 1499B** (Juraszki – Lubejki – Szerenosy);
4. Droga **Nr1500B** (Księżyno – Koplany – Pomigacze – Juraszki – droga powiatowa Nr 1504B);

5. Droga **Nr 1501B** (Droga wojewódzka Nr 678 – Zalesiany);
6. Droga **Nr 1504B** (Markowszczyzna – Iwanówka – Turośń Kościelna – Czaczki Wielkie);
7. Droga **Nr 1505B** (Czaczki Wielkie – Rynki – Średzińskie – Zawyki);
8. Droga **Nr 1506B** (Czaczki Małe – Chodory);
9. Droga **Nr 1516B** (Turośń Kościelna – Turośń Dolna);
10. Droga **Nr 1517B** (Turośń Dolna – Suraż);
11. Droga **Nr 1518B** (Turośń Kościelna – Borowskie Gziki – Kowale – Suraż);
12. Droga **Nr 1519B** (Uhowo – Borowskie Skórki);
13. Droga **Nr 1520B** (Borowskie Skórki – Borowskie Gziki);
14. Droga **Nr 1532B** (Bojary – Bojary Stacja);
15. Droga **Nr 1533B** (Turośń Dolna – Dobrowoda – Stacja kolejowa w Baciutach);
16. Droga **Nr 1539B** (Choroszcz – Zaczerlany – Zawady – Stacja kolejowa w Baciutach);
17. Droga **Nr 1540B** (Zawady – Topilec – Topilec Kolonia);
18. Droga **Nr 1543B** (Choroszcz – Czaplino – Niewodnica Kościelna – ul. Topole – Markowszczyzna);
19. Droga **Nr 1545B** (Niewodnica Kościelna – Trypucie);
20. Droga **Nr 1546B** (Droga wojewódzka Nr 678 – Niewodnica Korycka – Niewodnica Kościelna);
21. Droga **Nr 1547B** (Czaplino – Mińce – Trypucie – Tołcze);
22. Droga **Nr 1550B** (Niewodnica Kościelna – Klepacze – Białystok);
23. Droga **Nr 1555B** (Droga powiatowa Nr 1488B – Dołki);

Na obszarze gminy znajduje się łącznie 73,005 km dróg powiatowych. Występują cztery typy nawierzchni dróg: masa bitumiczna, powierzchnia utwardzona, bruk oraz żwir. Szczegółowy podział dróg powiatowych według rodzaju nawierzchni przedstawia poniższy wykres:

NAWIERZCHNIA DRÓG POWIATOWYCH

Drogi gminne

Gmina Turośń Kościelna zarządza 46 drogami posiadającymi status dróg publicznych (przebieg dróg gminnych został dodatkowo oznaczony poniższymi numerami porządkowymi na schemacie sieci dróg publicznych na terenie Gminy Turośń Kościelna,

- 1) Droga **Nr 106651B** (Topilec Kolonia – Kościuki)
- 2) Droga **Nr 106652B** (droga we wsi Topilec Kolonia)
- 3) Droga **Nr 106653B** (droga we wsi Topilec)
- 4) Droga **Nr 106654B** (droga we wsi Topilec)
- 5) Droga **Nr 106655B** (Zawady – Gajowniki)
- 6) Droga **Nr 106656B** (Zawady – Trypucie)
- 7) Droga **Nr 106657B** (Baciuty – Czaplino)
- 8) Droga **Nr 106658B** (Baciuty – Barszczówka)
- 9) Droga **Nr 106659B** (droga we wsi Baciuty);
- 10) Droga **Nr 106660B** (Trypucie – Baciuty Kolonia);
- 11) Droga **Nr 106661B** (Zalesiany –ul. Topole – Trypucie);
- 12) Droga **Nr 106662B** (Zalesiany –ul. Działkowców w Niewodnicy Kościelnej);
- 13) Droga **Nr 106663B** (Niecki – Zalesiany);
- 14) Droga **Nr 106664B** (Dobrowoda – droga wojewódzka Nr 682);
- 15) Droga **Nr 106665B** (Pomigacze – Zalesiany);

- 16) Droga **Nr 106666B** (droga we wsi Pomigacze);
- 17) Droga **Nr 106667B** (droga we wsi Lubejki);
- 18) Droga **Nr 106668B** (droga we wsi Stoczki);
- 19) Droga **Nr 106669B** (droga we wsi Stoczki);
- 20) Droga **Nr 106670B** (Bojary – Borowskie Żaki);
- 21) Droga **Nr 106671B** (Turośń Kościelna – Borowskie Skórki);
- 22) Droga **Nr 106672B** (Turośń Kościelna – Piećki);
- 23) Droga **Nr 106673B** (ul. Lipowa w Turośni Kościelnej);
- 24) Droga **Nr 106674B** (Turośń Kościelna – Dołki);
- 25) Droga **Nr 106675B** (droga we wsi Czaczki Wielkie);
- 26) Droga **Nr 106676B** (Dołki – Borowskie Gziki);
- 27) Droga **Nr 106677B** (ul. Gajowa w Niewodnicy Kościelnej);
- 28) Droga **Nr 106678B** (ul. Krótka w Niewodnicy Kościelnej);
- 29) Droga **Nr 106679B** (ul. Zdrojowa w Niewodnicy Kościelnej);
- 30) Droga **Nr 106680B** (ul. Wczasowa w Niewodnicy Kościelnej);
- 31) Droga **Nr 106681B** (ul. Myśliwska w Niewodnicy Kościelnej);
- 32) Droga **Nr 106682B** (ul. Polna w Niewodnicy Kościelnej);
- 33) Droga **Nr 106683B** (ul. Ogrodowa w Niewodnicy Kościelnej);
- 34) Droga **Nr 106684B** (ul. Grzybowa w Niewodnicy Kościelnej);
- 35) Droga **Nr 106685B** (ul. Sosnowa w Niewodnicy Kościelnej);
- 36) Droga **Nr 106686B** (ul. Słoneczna w Niewodnicy Kościelnej);
- 37) Droga **Nr 106687B** (ul. Łąkowa w Niewodnicy Kościelnej);
- 38) Droga **Nr 106688B** (droga we wsi Turośń Dolna);
- 39) Droga **Nr 106689B** (droga we wsi Turośń Dolna);
- 40) Droga **Nr 106690B** (ul. Leśna w Niewodnicy Koryckiej);
- 41) Droga **Nr 106691B** (ul. Piaskowa w Niewodnicy Koryckiej);
- 42) Droga **Nr 106692B** (ul. Trakt Napoleoński w Niewodnicy Kościelnej);
- 43) Droga **Nr 106693B** (droga we wsi Stoczki);
- 44) Droga **Nr 106694B** (Pomigacze – Lubejki);
- 45) Droga **Nr 106695B** (Niewodnica Kościelna – Mińce);
- 46) Droga **Nr 106696B** (droga we wsi Markowszczyzna).

Drogi gminne posiadające status drogi publicznej charakteryzują się zróżnicowaną nawierzchnią. Na terenie gminy znajduje się **70,603 km** dróg gminnych w tym o nawierzchni twardej ulepszonej **14,325 km** (20,29%), twardej nieulepszonej **12,133 km** (17,18%), gruntowej naturalnej i ulepszonej kruszywem lub żuzłem **44,145 km** (62,53%). Szczegółowy podział dróg gminnych przedstawia poniższy wykres:

Ulice

W związku z dynamicznym rozwojem budownictwa mieszkalnego na terenie Gminy Turośń Kościelna, sukcesywnie nadawane są nazwy ulicom w poszczególnych miejscowościach. Wprowadzenie nazw ulic ma na celu na utrzymanie ładu i przejrzystości numeracji porządkowej nieruchomości położonych w jej obrębie oraz ułatwienie dojazdu do konkretnych posesji. Dotychczas nadane zostały nazwy ulic w następujących miejscowościach:

1. Niecki: ul. Leśna, ul. Zagumienna

2. Niewodnica Kościelna: ul. 26 Pułku Piechoty LWP, ul. Białostocka, ul. Brzozowa, ul. Bukowina, ul. Cedrowa, ul. Cyprysowa, ul. Dąbrowskiego, ul. Dębowa, ul. Działkowców, ul. Gajowa, ul. Graniczna, ul. Grzybowa, ul. Jaśminowa, ul. Klonowa, ul. Kolejowa, ul. Kościelna, ul. Krótka, ul. Lawendowa, ul. Leśna Polana, ul. Leszczynowa, ul. Łąkowa, ul. Miętowa, ul. Mostowa, ul. Myśliwska, ul. Ogrodowa, ul. Okrężna, ul. Podleśna, ul. Pogodna, ul. Polna, ul. Poziomkowa, ul. Różana, ul. Słoneczna, ul. Sosnowa, ul. Spacerowa, ul. Spokojna, ul. Stawowa, ul. Środkowa, ul. Świerkowa, ul. Topole, ul. Trakt Napoleoński, ul. Wczasowa, ul. Wiewiórcza, ul. Wrzosowa, ul. Zaulek, ul. Zdrojowa

3. Niewodnica Korycka: ul. Bajkowa, ul. Dębowa, ul. Jodłowa, ul. Kwiatowa, ul. Leśna, ul. Makowa, ul. Nadrzeczna, ul. Olchowa, ul. Piaskowa, ul. Pogodna, ul. Słoneczna, ul. Tadeusza Kościuszki, ul. Wesoła, ul. Wiosenna, ul. Wrzosowa, ul. Zagumienna, ul. Ziołowa

4. Pomigacze: ul. Leśna, ul. Łąkowa, ul. Polna

5. Tolcze: ul. Kwiatowa

6. Trypucie: ul. Sosnowa

7. Turośń Kościelna: ul. Białostocka, ul. Dworska, ul. Klonowa, ul. Leśna, ul. Lipowa, ul. Wysokie

Za poprawę infrastruktury drogowej odpowiedzialne są Generalne Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Białymstoku, Powiatowy Zarząd Dróg w Białymstoku. Dlatego też planowane są m. in. następujące inwestycje drogowe:

- budowa obwodnicy S-19
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr 678
- przebudowa drogi wojewódzkiej 682
- modernizacja dróg powiatowych

5.4.2 Sieć kolejowa

Przez obszar gminy Turośń Kościelna przebiegają :

1. Magistrala, dwutorowa, zelektryfikowana linia kolejowa Zielonka – Kuźnica Białostocka – granica państwa;
2. Pierwszorzędna, jednotorowa linia kolejowa Białystok – Bielsk Podlaski – Czeremcha – granica państw.

Linia kolejowa Zielonka – Kuźnica Białostocka – granica państwa, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 2013 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 569) została zaliczona do linii kolejowych o znaczeniu państwowym. Stan techniczny torów magistralnej linii jest dobry sukcesywnie prowadzone są prace związane z modernizacją torowiska. Obsługa podróżnych na terenie gminy odbywa się na stacjach: Bojary, Baciuty, Trypucie, Niewodnica Kościelna przez Przewozy Regionalne Sp. z o.o. Podlaski Zakład Przewozów Regionalnych w Białymstoku. Korzystanie z połączeń dalekobieżnych przewoźnika PKP Intercity S. A. możliwe jest ze stacji położonych poza granicami gminy (stacja Białystok i stacja Łapy).

Stan techniczny torów drugiej linii kolejowej jest zły. Linia ma marginalne znaczenie dla mieszkańców gminy. Obsługa podróżnych odbywa się na stacji Hołówki Duże. Łączna długość linii kolejowych na terenie Gminy Turośń Kościelna wynosi ok. 13,25 km (11,00 km +2,55 km).

5.4.3 Komunikacja autobusowa

Obszar Gminy Turośń Kościelna obsługiwany jest przez przewoźników świadczących usługi w zakresie publicznego transportu zbiorowego. Regularne połączenia autobusowe ze stolicą województwa zapewnia PKS Białystok S.A. oraz przewoźnicy prywatni, tj. firmy Voyager Trans oraz Plus Bus. Jednakże, w ostatnich latach obserwuje się systematyczny

spadek ilości pasażerów korzystających z transportu publicznego na rzecz przejazdów samochodami osobowymi. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest zmniejszanie się z roku na rok ilości tras autobusów i częstotliwości przejazdów na trasach istniejących.

6. Analiza SWOT

Raport o stanie gminy oraz wyniki ankiet były podstawą do przeprowadzenia analizy SWOT - mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń. Analiza dotyczy sytuacji, w jakiej obecnie znajduje się gmina, pozwala sformułować koncepcje rozwoju ekonomicznego. W poniższych tabelach zostały przedstawione wyniki prac nad określeniem silnych i słabych stron w gminie oraz zdefiniowaniem szans i zagrożeń, które w przyszłości mogą wpływać na dalszy rozwój gospodarczy i społeczny gminy. Należy zaznaczyć, że opisane w tabelach mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia stały się przedmiotem późniejszych, wnikliwych analiz polegających na nadaniu wag i priorytetów każdej grupie i ich poszczególnym elementom. Rezultaty tych analiz, w których efekcie określono najistotniejsze czynniki warunkujące dalszy rozwój i dzięki którym określono typ dążenia strategicznego, zostały przedstawione w dalszej części rozdziału.

POŁOŻENIE, ŚRODOWISKO NATURALNE

Mocne strony	Słabe strony
- czyste środowisko naturalne - występowanie obszarów prawnie chronionych - mały stopień skażenia środowiska - położenie gminy Turośń Kościelna z dala od wielkich arterii komunikacyjnych i ośrodków przemysłowych - dogodna sieć dróg gminnych - całkowity brak przemysłu uciążliwego dla środowiska	- brak monitoringu poszczególnych elementów środowiska - stosunkowo mała aktywność mieszkańców w działaniach na rzecz ochrony środowiska - systematyczne obniżanie się poziomu wód gruntowych
Szanse	Zagrożenia
- możliwość promowania gminy jako miejsca czystego ekologicznie - wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi agroturystyka - współpraca międzygminna w zakresie wspólnych przedsięwzięć - przynależność gminy do Stowarzyszenia Gmin Górnej Narwi oraz stowarzyszenia N.A.R.E.W	- brak tradycji wykorzystywania istniejących walorów naturalnych - dalsza degradacja środowiska naturalnego w wyniku działalności człowieka bez zabezpieczenia właściwych funkcji komunalnych

POTENCJAŁ LUDZKI

Mocne strony	Słabe strony
- znaczne zasoby siły roboczej - silne poczucie tożsamości - aktywne postawy mieszkańców	- wypływ ludności - postępujące zubożenie - duże bezrobocie (również ukryte w rolnictwie) - słabe możliwości zatrudnienia poza rolnictwem - spadek przyrostu urodzeń - odpływ z terenu gminy młodzieży, w związku z brakiem szkolnictwa średniego i wyższego
Szanse	Zagrożenia
- duży odsetek ludzi pracujących na roli pomimo wieku emerytalnego	- migracja ludzi młodych - wzrastające bezrobocie

WARUNKI SOCJALNO-BYTOWE

Mocne strony	Słabe strony
- dobrze rozwinięta i funkcjonująca sieć szkół - rezerwy terenowe pod budownictwo - dbałość o czystość i estetykę	- brak dostępu do specjalistycznych przychodni zdrowotnych
Szanse	Zagrożenia
- reforma ubezpieczeń społecznych i służby zdrowia - program szkoleń dla ludności	- powiększające się różnice w dochodach ludności - niekonsekwentna polityka państwa wobec terenów wiejskich

GOSPODARKA / ROLNICTWO

Mocne strony	Słabe strony
- dobre wyposażenie gospodarstw w podstawowy sprzęt i maszyny rolnicze - zaangażowanie rolników w produkcję mleka wysokiej jakości, drobiu i trzody chlewnej - zasoby niewykorzystanej siły roboczej	- dominacja małych firm w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych - brak przemysłu przetwórczego - niedostatki kapitału własnego - słabe zainteresowanie ze strony inwestorów zewnętrznych - struktura gospodarstw rolnych, duże

- baza dobrej jakości produktów rolnych - dobre cechy ekologiczne płodów rolnych	- rozdrobnienie - mała specjalizacja produkcji rolnej
Szanse	Zagrożenia
- korzystne warunki glebowo-klimatyczne do rozwijania produkcji żywności ekologicznej - zapotrzebowanie na zdrową żywność - rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich, drobnej wytwórczości i usług dla rolnictwa - dostęp do środków pomocowych - tworzenie grup producenckich - tworzenie jednostek organizacyjnych związków międzygminnych - programy rozwoju terenów wiejskich województwa podlaskiego	- przywiązanie do tradycyjnych form gospodarowania na wsi - pogarszająca się sytuacja ekonomiczna w rolnictwie - ubożenie wsi - brak rynków zbytu na produkty rolne - niestabilna polityka państwa wobec rolnictwa - brak znaczących inwestycji w sektorze rolno-spożywczym, potrzebnych do zwiększenia produkcji i konkurencyjności

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Mocne strony	Słabe strony
- dobrze rozwinięta sieć dróg - dobra sieć połączeń komunikacyjnych - całkowite zwodociągowanie wszystkich miejscowości - dość wysoki stopień zgazociągowania gminy	- zbyt mało sieci kanalizacyjnej
Szanse	Zagrożenia
- zagraniczne środki pomocowe na inwestycje w dziedzinie infrastruktury	- trudności z pozyskaniem środków finansowych na realizację inwestycji

KULTURA, SPORT I TURYSTYKA

Mocne strony	Słabe strony
- silne poczucie tożsamości lokalnej - obiekty zabytkowe	- brak odpowiednio rozwiniętej bazy noclegowej

- sprzyjające warunki geograficzno – przyrodnicze do rozwoju agroturystyki - dogodna sieć dróg gminnych umożliwiającą dojazd do urokliwych miejsc - baza sportowo-rekreacyjna	- niewystarczająca infrastruktura kulturalna - brak produktu turystycznego gminy
Szanse	Zagrożenia
- wzrost zainteresowania aktywnym wypoczynkiem i agroturystyką - rozwój turystyki aktywnej	- brak tradycji korzystania z istniejących walorów - degradacja środowiska związana z działalnością człowieka

WARUNKI WSPIERAJĄCE ROZWÓJ GOSPODARCZY

Mocne strony	Słabe strony
- dobry wizerunek gminy w oczach mieszkańców - aktywna postawa mieszkańców - dobra opinia o gospodarstwach rolnych	- brak programów i kierunków rozwoju obszarów wiejskich - brak możliwości pozyskania zewnętrznych inwestorów - brak dużego kapitału prywatnego, wewnętrznego i zewnętrznego - ograniczone zasoby finansowe gminy
Szanse	Zagrożenia
- wzrastająca umiejętność poszukiwania pozabudżetowych źródeł wspierania inwestycji - nowe zasady finansowania inwestycji - nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami - współpraca z powiatem i województwem	- koncentracja instytucji wspierających rozwój przedsiębiorczości w ośrodkach miejskich - niedoinwestowanie małych i średnich przedsiębiorstw - malejący rynek zbytu - niestabilny i skomplikowany system prawny, szczególnie podatkowy - słaba i zbiurokratyzowana polityka kredytowa dla przedsiębiorstw i rolnictwa - wysokie koszty kredytów

7. Wyzwania rozwojowe

W wyniku dyskusji nad zasobami wewnętrznymi oraz otoczeniem Gminy Turośń Kościelna, a także w oparciu o wnioski z diagnozy społeczno - gospodarczej, można sformułować kilka wyzwań społeczno-gospodarczych, stojących przed wspólnotą samorządową. Na pierwszy plan wyłaniają się potrzeby w zakresie dynamizowania rozwoju gospodarczego i wykorzystania atutów Gminy. Bardzo ważnym elementem tego wyzwania jest poprawa wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy, która obecnie stanowi barierę rozwojową.

Jednym z istotnych wyzwań dla Gminy Turośń Kościelna jest również kształtowanie wizerunku miejsca rekreacyjnego w odniesieniu do terenów wiejskich. Realizacja tego wyzwania powinna opierać się m.in. o kreowanie i rozpropagowanie własnej, oryginalnej oferty rekreacyjno-kulturowej (wydarzenia kulturalne i sportowe, zabytki, obszary leśne, akweny wodne, itp.), która obecnie w bardzo małym zakresie dociera do potencjalnych odbiorców (w tym z pobliskiego Białegostoku), a decyduje o wizerunku całej Gminy.

Do pozostałych wyzwań o charakterze strategicznym zaliczyć należy aktywizację społeczności lokalnej oraz rozwój usług publicznych, które w dłuższej perspektywie powinny przyczyniać się do przeciwdziałania niekorzystnym zjawiskom.

Wyzwania niniejsze szerzej zostały opisane poniżej. Na ich kanwie zidentyfikowano strategiczne obszary rozwoju.

Wyzwania rozwojowe Gminy Turośń Kościelna do 2020 r.:

Wzmacnianie pozycji gospodarczej Gminy Turośń Kościelna, w tym turystyczno-rekreacyjnej – co w przyszłości może zagwarantować skuteczne rozwiązywanie problemów społecznych oraz zapewnić stabilizację dla finansów publicznych JST. Wzmacnianie pozycji gospodarczej Gminy Turośń Kościelna jest uwarunkowane inwestycjami gminnymi i prywatnymi oraz zewnętrznymi (w tym rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej). Trudności związane z realizacją tej części wyzwania polegają na barierach natury przestrzennej – mało atrakcyjne tereny inwestycyjne, rozdrobnienie gruntów i skomplikowane kwestie własnościowe, itp. Niemniej jednak należy dążyć do planowania stref dla rozwoju gospodarczego na terenie Gminy. Nowa perspektywa finansowa UE na lata 2014-2020 przewiduje znaczne środki finansowe na scalanie gruntów na potrzeby stref inwestycyjnych, uzbrajanie gruntów, realizację infrastruktury komunikacyjnej udostępniającej potencjalne tereny inwestycyjne, itp. Mimo znaczących trudności w zakresie planowania i organizowania

stref aktywności gospodarczej, należy projektować działania w zakresie scalania gruntów, rozwiązywania kwestii własnościowych, angażowania właścicieli prywatnych do tworzenia stref inwestycyjnych.

Poprawa dostępności komunikacyjnej – Rozwój gospodarczy i społeczny jest bardzo utrudniony w przypadku braku odpowiedniej infrastruktury transportowej. Nieefektywny system transportowy odbija się negatywnie w każdej dziedzinie życia i gospodarki. Należy mieć na uwadze, że poprawa dostępności komunikacyjnej gminy bezpośrednio wpływa na celowość i skuteczność realizacji innych działań w ramach pozostałych celów strategicznych i operacyjnych, m.in. rozwój mieszkalnictwa, rozwój gospodarczy, czy dostępność atrakcji turystycznych i kulturowych. Bardzo istotna jest poprawa jakości i wydajności infrastruktury transportowej. Dlatego też, na bieżąco należy modernizować i remontować istniejące drogi publiczne, których utrzymanie leży w gestii gminy, z dostosowaniem ich do warunków wynikających z obowiązujących przepisów (w tym: poszerzenia przekroju poprzecznego, korekty nienormatywnych łuków, przebudowa skrzyżowań, budowa zatok autobusowych, chodników, ścieżek rowerowych, infrastruktury wodno-kanalizacyjnej).

Kreowanie wizerunku Gminy Turośń Kościelna – przede wszystkim poprzez wzrost infrastruktury turystyczno - rekreacyjnej oraz oryginalne przedsięwzięcia kulturalno-sportowe, które z jednej strony powinny przełożyć się na wzrost zainteresowania Gminą wśród potencjalnych odwiedzających (mieszkańcy Białegostoku, turyści zagraniczni, turyści kwalifikowani – zainteresowani oryginalnymi walorami przyrodniczymi, kulturowymi i rekreacyjnymi, itp.), a z drugiej strony przyczynić się do wzrostu zamożności mieszkańców i w konsekwencji wykreować wewnętrzny popyt na rynku. Ten zaś ma szansę stanowić podstawowe uzasadnienie dla podejmowania różnych działalności gospodarczych, zorientowanych na ponadlokalnych nabywców, w tym świadczących usługi rynkowe w ramach przemysłów czasu wolnego. Walory Gminy Turośń Kościelna (krajobraz, obszary leśne, zabytki i układy urbanistyczne, akweny wodne) nie gwarantują samoistnego rozwoju rekreacji. Walory te w konkurencji z pobliskimi ośrodkami turystycznymi nie mają odpowiedniej siły przebicia na rynku. Jednak Gmina Turośń Kościelna może zbudować bardzo atrakcyjną ofertę rekreacyjno-kulturową i sportową. Obecnie Turośń Kościelna nie posiada żadnej oferty specjalizacji rekreacyjnej (mimo wielu zasobów), brakuje infrastruktury, brakuje oferty, brakuje produktów i promocji. Wyzwaniem jest przyciąganie inwestorów i tworzenie nowoczesnej infrastruktury rekreacyjnej. Potrzebny jest nowy wizerunek spletający zasoby przyrodnicze z walorami kulturowymi i rekreacyjnymi. Oryginalność niektórych produktów

terytorialnych, jakie mogą być przedmiotem konsumpcji dla mieszkańców, turystów, inwestorów, czy codziennie przybywających na obszar Gminy, powinna być traktowana jako ważny argument w działaniach promocyjnych.

Inicjowanie aktywności mieszkańców – angażowanie się w miejscowe inicjatywy, poszukiwanie miejsca realizacji własnych aspiracji i działalności na terenie Gminy Turośń Kościelna. Problem bierności niektórych środowisk lokalnych jest konsekwencją zaistnienia wielu różnych czynników, z których warunki ekonomiczne są może najłatwiej dostrzegalne wśród negatywnie oddziałujących, ale niekoniecznie najtrudniejsze do pokonania. Problemy występowania patologii społecznych, dziedziczenia ubóstwa czy wykluczenia obserwowane są w wielu miejscach całego województwa i nie są cechą charakterystyczną wyłącznie dla Gminy Turośń Kościelna. Jednak stanowią duże zagrożenie dla realizacji wyzwań gospodarczych i wizerunkowych, w związku z czym powinny stanowić istotną część strategii. Przeciwdziałanie tym niekorzystnym tendencjom społecznym powinno być realizowane m.in. poprzez utrzymywanie wysokiej jakości kształcenia od pierwszych jego etapów, angażowanie mieszkańców do świadomego udziału w kulturze oraz inicjatywach lokalnych, kreowanie wartości przedsiębiorczych i estetycznych. Przyczyni się to w przyszłości do zapewnienia odpowiedniej zaradności i operatywności mieszkańców (np. aktywne poszukiwanie pracy na terenie Gminy), odpowiedzialności za dobro wspólne (np. odnowa centrów wsi i miejsc publicznych) oraz przedsiębiorczości. W warunkach Gminy Turośń Kościelna, ważne jest aby wspierać wszelkie inicjatywy integrujące nowych mieszkańców.

8. Misja i wizja rozwoju Gminy Turośń Kościelna

Misja gminy stanowi ideę jej rozwoju, nadaje ogólny kierunek działań, oraz określa pośrednio dziedziny, którymi władze powinny się zajmować w planowanym okresie. Misja gminy z jednej strony jest przesłaniem i obietnicą skierowaną do jej mieszkańców. Dzięki niej

cele działalności władz powinny być lepiej zrozumiałe dla wszystkich obywateli. Z drugiej zaś strony definiuje sposób, w jaki chce by gmina była postrzegana przez jej otoczenie. Określenie misji jest więc publiczną częścią planu strategicznego. Formułując misję gminy Turośń Kościelna opierano się przede wszystkim na wynikach warsztatów z zakresu analizy SWOT oraz głównych potrzebach wynikających z części diagnostycznej dokumentu i wskazanych w przeprowadzonych ankietach. Misja Gminy Turośń Kościelna jest jej indywidualnym, generalnym planem ukształtowania mocnej pozycji wśród pozostałych jednostek samorządowych województwa podlaskiego.

MISJA GMINY

Gmina Turośń Kościelna dąży do stworzenia swoim mieszkańcom możliwości wielopłaszczyznowego rozwoju w drodze pełnego wykorzystania potencjału jakim dysponuje i pomnażania dotychczasowego dorobku.
Rozwój ten dotyczył będzie zarówno sfery zawodowej (poprzez stworzenie atrakcyjnej oferty inwestycyjnej wzbogacającej lokalny rynek pracy) jak i społecznej (poprzez podniesienie jakości usług publicznych, estetyki otoczenia i warunków do różnych form aktywności).

Zaproponowane w misji kierunki rozwoju wynikają z dotychczasowej aktywności władz gminy, ba jednocześnie odpowiadają na bieżące potrzeby lokalnej społeczności. Rozwój gospodarczy jest możliwy dzięki pełniejszemu wykorzystaniu potencjału położenia i przygotowaniu nowych ofert inwestycyjnych.

Równolegle z poprawą sytuacji gospodarczej powinno następować wielopłaszczyznowe wzbogacanie oferty dotyczącej jakości życia. Stworzą się nowe możliwości zatrudnienia co przyczyni się do wzbogacenia społeczeństwa, a w efekcie poprawy warunków życia. Poszerzy się też między innymi oferta kulturalna i sportowo-rekreacyjna, poprawi ogólnodostępna infrastruktura i estetyka otoczenia. To z kolei poprawi postrzeganie gminy jako obszaru atrakcyjnego do stałego zamieszkania i zahamuje niekorzystne zjawisko migracji, które dotyka zwłaszcza młodą część lokalnej społeczności.

Podjęte działania wymagać będą dużej aktywności lokalnych władz nie tylko na polu inwestycji infrastrukturalnych.

Wizja gminy jest spojrzeniem w jej przyszłość, odzwierciedla oczekiwania i aspiracje jej mieszkańców, i władz. Wskazuje miejsce na ścieżce rozwoju, w jakim Gmina Turośń Kościelna pragnie i może się znaleźć w perspektywie roku do 2020. Rysuje przy tym jej obraz

w sytuacji wypełnienia sformułowanej misji i osiągnięcia wyznaczonych celów strategicznych. Musi być to obraz ambitny, ale nie przekolorowany, do którego osiągnięcia należy dążyć w każdym z jego elementów. Stopień w jakim zostanie on osiągnięty będzie zależał przede wszystkim od władz gminy, choć bez wątpienia wśród uwarunkowań w jakich Program będzie wdrażany znajdują się też i takie na które gmina nie ma, lub ma bardzo ograniczony wpływ. Nie może to jednak zwalniać z obowiązku konsekwentnej realizacji wyznaczonych zadań.

Określenie pożądanego wizerunku gminy w perspektywie czasowej ujętej w Programie stanowi podstawę do formułowania szczegółowych celów i działań zmierzających do realizacji nakreślonej wizji.

9. Cele strategiczne – obszary priorytetowe

Cele strategiczne formułuje się w obszarach priorytetowych – to jest tych aspektach życia społecznego i gospodarczego, które mają kluczowe znaczenie dla osiągnięcia stanu rzeczy określonego w celu generalnym programu.

Celem generalnym Programu Rozwoju Gminy Turośń Kościelna jest:

**Poprawa warunków życia mieszkańców
Gminy Turośń Kościelna poprzez prowadzenie polityki
zrównoważonego rozwoju gminy**

Aby ten cel mógł być zrealizowany, należy podjąć działania w następujących obszarach priorytetowych:

Priorytet I
Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności Gminy Turośń Kościelna
Priorytet II
Zmniejszanie bezrobocia, rozwój przedsiębiorczości oraz wzmocnianie bazy ekonomicznej
Priorytet III
Rozwój funkcji turystycznych na bazie walorów przyrodniczych, krajobrazowych, historycznych oraz dziedzictwa kulturowego
Priorytet IV
Budowa oraz umocnienie wewnętrznych więzi społecznych oraz zewnętrznych kontaktów gospodarczych

Priorytet I – Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności Gminy Turośń Kościelna

Gmina Turośń Kościelna ma duże osiągnięcia w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej i komunalnej, tj. wodociągi, kanalizacja, ale w niektórych zakresie, np. jakość dróg – stan infrastruktury jest na niezadowalającym poziomie – podstawową zatem kwestią jest więc dalsza modernizacja i rozbudowa infrastruktury. Dobre i nowoczesne rozwiązania drogowe, kanalizacja, dostęp do Internetu oraz wszelkie inne atrybuty nowoczesnej infrastruktury stanowią podstawę wzmocnienia konkurencyjności gminy. Stan infrastruktury technicznej i komunalnej ma znaczenie dla jakości życia w odczuciu jej użytkowników, ale jest także ważnym czynnikiem rozwoju, dynamizującym rozwój przedsiębiorczości i podnoszącym atrakcyjność turystyczną i wpływającym na przykład na decyzje inwestycyjne potencjalnych inwestorów.

Elementem konkurencyjności jest także jakość zasobów ludzkich, która kształtowana jest poprzez dostęp do oświaty, edukacji, kultury i innych dóbr społecznych. Zatem istotnym celem działania jest także poprawa systemu infrastruktury i komunikacji społecznej oraz ułatwienie dostępu do niej.

Priorytet II – Zmniejszanie bezrobocia, rozwój przedsiębiorczości oraz wzmacnianie bazy ekonomicznej

Bardzo ważnym problemem w Gminie Turośń Kościelna jest niewystarczająca ilość miejsc pracy, która jest podstawową przyczyną utrudniającą poprawę warunków życia mieszkańców i stanowi istotną barierę rozwoju. Dlatego wzmocnienie bazy ekonomicznej gminy i zmniejszanie bezrobocia należy uznać jako podstawowe uwarunkowania osiągnięcia celu strategicznego. Ważne jest także wsparcie lokalnej społeczności w zakresie rozwoju zawodowego, podnoszenia poziomu wiedzy i kwalifikacji, podejmowania inicjatyw przedsiębiorczości, a przy działalności w rolnictwie - poszukiwania dodatkowych źródeł dochodu. Szansą na rozwój gminy jest tworzenie terenów inwestycyjnych, które wyposażone w odpowiednią infrastrukturę pozwolą na lokowanie się nowych przedsiębiorstw. Rozbudowa infrastruktury transportu umożliwi wzmocnienie funkcji logistycznych gminy i przyczyni się do osiągnięcia celów gospodarczych i społecznych gminy.

Priorytet III – Rozwój funkcji turystycznych na bazie walorów przyrodniczych, krajobrazowych, historycznych oraz dziedzictwa kulturowego

Zachowanie walorów środowiska przyrodniczego uwarunkowane jest między innymi stanem i rozbudową infrastruktury komunalnej w zakresie gospodarki wodnościekowej: kanalizacji, wodociągów oraz właściwą organizacją gospodarki odpadami. W nowoczesnej gospodarce w coraz większym zakresie wykorzystuje się odnawialne źródła energii. Działania w zakresie poprawy stanu infrastruktury pozytywnie wpływają na ochronę środowiska. Walory środowiska i krajobrazu mogą być wykorzystane dla dalszego rozwoju turystyki i agroturystyki. W tym zakresie Gmina Turośń Kościelna dysponuje wielkimi atutami, którymi są przyroda i dziedzictwo kulturowe, rozumiane zarówno jako zabytki kultury materialnej i niematerialnej. Potencjał przyrodniczo-kulturowy gminy oraz lokalne i zewnętrzne uwarunkowania społeczne wskazują szansę na rozwój gospodarczy poprzez rozwój turystyki.

Turystyka jest tą formą gospodarowania, która w stosunkowo krótkim czasie może przynieść spodziewane wyniki ekonomiczne i społeczne i jest jednocześnie tą gałęzią gospodarki, która w niewielkim stopniu wchodzi w kolizję z racjami ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego. Rozwój infrastruktury turystycznej z korzyścią wpłynie nie tylko na podniesienie atrakcyjności terenu gminy, ale też poprawę możliwości korzystania z wypoczynku i rekreacji przez samych mieszkańców gminy – co jednocześnie przekłada się na poprawę jakości życia lokalnej społeczności.

Priorytet IV – Budowa oraz umocnienie wewnętrznych więzi społecznych oraz zewnętrznych kontaktów gospodarczych

Zadaniem samorządu lokalnego jest stymulacja działań społecznych i gospodarczych poprzez tworzenie warunków dla rozwoju różnych sfer życia społecznego i gospodarczego. Warunkiem osiągnięcia sukcesu gospodarczego i społecznego Gminy Turośń Kościelna jest czynne włączenie się jak najszerszych kręgów jej mieszkańców w działania na rzecz rozwoju lokalnego. Stymulatorem rozwoju jest także współpraca z innymi samorządami oraz prowadzenie współpracy międzynarodowej. Budowa i umacnianie więzi społecznych oraz kontaktów zewnętrznych wymaga stosowania sprawnego systemu komunikacji i promocji, z wykorzystaniem dostępnych narzędzi informatycznych.

Cel generalny programu osiągnięty zostanie poprzez realizację celów strategicznych, wynikających z obranych obszarów priorytetowych. Dla Programu Rozwoju Gminy Turośń Kościelna, w perspektywie lat 2016 – 2020 wyznaczono następujące cele strategiczne:

Cel 1: Rozwój systemu komunikacji i infrastruktury społecznej

Cel 2: Modernizacja i rozbudowa układu transportowego

Cel 3: Rozbudowa infrastruktury ochrony środowiska

Cel 4: Rozwój turystyki, agroturystyki i rekreacji

Cel 5: Zachowanie i odbudowa dziedzictwa kulturowego

Cel 6: Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

Cel 7: Promocja inicjatyw lokalnych oraz promocja gminy

Cel 8: Rozwój współpracy regionalnej i międzynarodowej

Cel 9: Aktywizacja obszarów wiejskich

Cel 10: Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i zwiększanie mobilności zawodowej mieszkańców gminy

Cel 11: Tworzenie terenów inwestycyjnych

10. Cele operacyjne – kierunki działań

Cele operacyjne stanowią uszczegółowienie celów strategicznych i są podstawą dla określenia kierunków działań, co przekłada się w dalszym etapie planowania na wyznaczenie szczegółowych zadań do realizacji. W ten sposób kierunki działań stanowią podstawę i

uzasadnienie, między innymi do umieszczania konkretnych zadań w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym. Poniżej, dla poszczególnych celów strategicznych, w ramach priorytetów programu, wyznaczania się następujące cele operacyjne – kierunki działań:

Priorytet I

Budowa, rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności Gminy Turośń Kościelna

Cel 1: Rozwój systemu komunikacji i infrastruktury społecznej

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej: np. poprawa stanu bazy oświatowej, kulturalnej, sportowej
- ✓ Rozwój kultury, oświaty, edukacji i sportu

Cel 2: Modernizacja i rozbudowa układu transportowego

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Poprawa jakości dróg na newralgicznych odcinkach
- ✓ Wzmocnienie i przebudowa nawierzchni sieci dróg
- ✓ Stworzenie dodatkowych miejsc parkingowych
- ✓ Remont i budowa chodników
- ✓ Rozbudowa oświetlenia ulicznego
- ✓ Budowa ścieżek rowerowych
- ✓ Montaż wiat przystankowych

Priorytet II

Zmniejszanie bezrobocia, rozwój przedsiębiorczości oraz wzmacnianie bazy ekonomicznej

Cel 1: Aktywizacja obszarów wiejskich

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Zwiększenie atrakcyjności obszarów wiejskich dla inwestorów lokalnych i inwestorów zewnętrznych
- ✓ Podniesienie poziomu wykształcenia, w szczególności mieszkańców obszarów wiejskich
- ✓ Zmniejszanie liczby zatrudnionych bezpośrednio w rolnictwie
- ✓ Ograniczanie ukrytego bezrobocia

Cel 2: Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i zwiększanie mobilności zawodowej mieszkańców gminy

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Zwiększanie skłonności do podejmowania ryzyka działalności gospodarczej przez członków lokalnej społeczności, w szczególności wychodzących się z terenów rolniczych
- ✓ Zwiększenie liczby przedsiębiorstw powstających poza sektorami tradycyjnymi
- ✓ Tworzenie warunków dla rozwoju i wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw sektora turystycznego, zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw
- ✓ Dostosowanie zasobów wiedzy mieszkańców do wymogów rynku pracy
- ✓ Podwyższenie umiejętności zawodowych związanych z przyszłym profilem gospodarczym Gminy Turośń Kościelna i Podlasia
- ✓ Zmiana kwalifikacji zawodowych mieszkańców, w szczególności na obszarach wiejskich
- ✓ Wyposażenie w umiejętności umożliwiające ponowne zatrudnienie i wykonywanie nowych zawodów osób zagrożonych bezrobociem i zmuszonych do zmiany profilu zatrudnienia w wyniku procesów restrukturyzacyjnych
- ✓ Zwiększenie dostępności do zewnętrznych źródeł finansowania dla osób podejmujących i prowadzących działalność gospodarczą
- ✓ Zapewnienie powszechnej dostępności do usług doradztwa zawodowego dla osób zmuszonych do reorientacji zawodowej
- ✓ Uruchomienie punktu informacyjnego o możliwościach prowadzenia działalności gospodarczej

Cel 3: Tworzenie terenów inwestycyjnych

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Kreowanie możliwości inwestycyjnych
- ✓ Poprawa zagospodarowania przestrzennego gminy
- ✓ Poprawa stanu infrastruktury (budowa i rozbudowa) dla realizacji funkcji gospodarczych
- ✓ Uzbrojenie techniczne terenów inwestycyjnych
- ✓ Budowa systemu informacji i promocji gospodarczej o gminie

Priorytet III
**Rozwój funkcji turystycznych na bazie walorów przyrodniczych,
krajobrazowych, historycznych oraz dziedzictwa kulturowego**

Cel 1: Rozbudowa infrastruktury ochrony środowiska

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunalnej: kanalizacyjnej i oczyszczania ścieków
- ✓ Rozbudowa i modernizacja infrastruktury wodociągowej
- ✓ Poprawa jakości wody
- ✓ Zmniejszenie ilości wprowadzanych do powietrza zanieczyszczeń pyłowych i gazowych
- ✓ Rozbudowa infrastruktury odnawialnych źródeł energii

Cel 2: Rozwój turystyki, agroturystyki i rekreacji

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Podniesienie konkurencyjności produktów turystycznych
- ✓ Podniesienie konkurencyjności oferty kulturalnej
- ✓ Budowa systemu informacji turystycznej i kulturalnej
- ✓ Wykorzystanie potencjału turystycznego, kulturowego, historycznego i przyrodniczego
- ✓ Zwiększenie atrakcyjności obszarów wiejskich dla inwestorów lokalnych i zewnętrznych
- ✓ Inwestycje materialne w sektorze turystyki: budowa, rozbudowa, adaptacja i modernizacja obiektów turystycznych
- ✓ Aktywna promocja gminy

Cel 3: Zachowanie i odbudowa dziedzictwa kulturowego

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Modernizacja i adaptacja obiektów kultury, zwłaszcza obiektów znajdujących się w rejestrach zabytków
- ✓ Wspomaganie inicjatyw w zakresie renowacji, rekonstrukcji oraz promocji miejsc pamięci narodowej

- ✓ Inwentaryzacja wszelkiego typu źródeł: historycznych, bibliograficznych, fotograficznych, itp., należących do dziedzictwa kulturowego Gminy Turośń Kościelna
- ✓ Podwyższanie poziomu wiedzy na temat kultury i spuścizny kulturowej Gminy Turośń Kościelna, co przyczyni się do integracji lokalnej społeczności
- ✓ Upowszechnianie lokalnych tradycji architektonicznych, kulturowych oraz rękodzieła ludowego
- ✓ Podniesienie atrakcyjności Gminy poprzez eksponowanie dziedzictwa kulturowego
- ✓ Podjęcie działań w zakresie przystosowania obiektów dziedzictwa kulturowego do potrzeb turystyki
- ✓ Opracowanie monografii Gm. Turośń Kościelna

Priorytet IV

Budowa oraz umocnienie wewnętrznych więzi społecznych oraz zewnętrznych kontaktów gospodarczych

Cel 1: Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Budowa sieci infrastruktury informacyjnej na obszarze Gminy Turośń Kościelna
- ✓ Upowszechnianie stosowania technik społeczeństwa informacyjnego w pracy instytucji publicznych i administracji samorządowej
- ✓ Wzrost wykorzystania szerokopasmowego Internetu wśród mieszkańców
- ✓ Rozwój usług publicznych spełniających specyficzne potrzeby obywateli

Cel 2: Promocja inicjatyw lokalnych oraz promocja gminy

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Opracowanie i wdrażanie programu promocji gminy
- ✓ Inicjowanie i prowadzenie współpracy trójsektorowej
- ✓ Wsparcie w tworzeniu marki produktu lokalnego

Cel 3: Rozwój współpracy regionalnej i międzynarodowej

Cele operacyjne – kierunki działań:

- ✓ Prowadzenie współpracy z lokalnymi jednostkami samorządu terytorialnego
- ✓ Współpraca międzyregionalna obejmująca wymianę informacji i doświadczeń w zakresie rozwoju regionalnego i przestrzennego oraz działań mających na celu zwiększenie spójności społeczno-gospodarczej
- ✓ Wsparcie współpracy międzynarodowej w zakresie przedsięwzięć kulturalnooświatowych oraz planowania przestrzennego infrastruktury transeuropejskiej, łączności, energetyki oraz ochrony środowiska

Wypełnianie celów operacyjnych wymaga podjęcia szeregu zadań o charakterze przedsięwzięć inwestycyjnych, organizacyjnych oraz projektów społecznych. Wieloletni Plan Inwestycyjny prezentuje zadania inwestycyjne zaplanowane do realizacji w okresie 2016 – 2020.

11. System monitorowania

Istota monitoringu polega na prowadzeniu stałych obserwacji i dokonywaniu systematycznych pomiarów przebiegu realizacji celów programu. Ponieważ **Program**

Rozwoju Gminy Turośń Kościelna 2016 – 2020 jest zarówno narzędziem planowania, jak i wspomagania rozwoju Gminy, stosownie do tych dwóch funkcji Programu, zasadnym wydaje się wyróżnienie dwóch płaszczyzn jego obserwacji i oceny. Pierwszą płaszczyzną monitoringu jest obserwacja Programu jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój z całą logiką uzasadnienia tych działań. W płaszczyźnie tej obserwacje należy prowadzić w trzech sferach:

- w sferze zmieniającej się diagnozowanej rzeczywistości,
- w sferze identyfikacji problemów,
- w sferze planowania rozwoju lokalnego.

Wymienione trzy sfery obserwacji dotyczą w istocie stopnia spójności z rzeczywistością i stopnia spójności z tymi uwarunkowaniami zewnętrznymi, którymi są osiągnięcia cywilizacyjne. Przyływ informacji o tych osiągnięciach wywołuje potrzebę ich adaptacji na terenie Gminy. Obserwacja **Programu Rozwoju Gminy Turośń Kościelna 2016 – 2020** jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój Gminy Turośń Kościelna winna być przeprowadzana, co najmniej raz na rok. Zmienność uwarunkowań wpływających na potrzeby korygowania Programu i względy organizacyjne służb planowania strategicznego mogą w przyszłości pokazać, jakie cykle czasu należy przyjąć.

Drugą płaszczyzną monitoringu jest obserwacja i ocena wdrażania zadań lub programów operacyjnych w życie, w tym obserwacja realizacji zadań w sferze materialnej, głównie inwestycyjnej, jak i obserwacja wdrażania przedsięwzięć organizacyjnych. Niezwykle korzystną sytuacją dla monitoringu jest sytuacja, gdy Program posiada zorganizowany podmiot koordynujący prace nad jego wdrażaniem, informujący wszystkich partnerów o najbliższych zamierzeniach rozwojowych i przyjmujący od nich wszelkie inicjatywy w tym zakresie.

Z planowaniem strategicznym nierozzerwalnie winien być związany system pomiaru efektów w formie **wskaźników** obrazujących miarę postępu i skuteczności wdrażania celów zawartych w programie. W metodologii planowania strategicznego stosuje się najczęściej wskaźniki na poziomie:

- produktu,
- rezultatu,
- oddziaływania.

Produkt to bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia, mierzony konkretnymi wielkościami. Produkt jest wynikiem interwencji w stan aktualny.

Rezultat to bezpośredni wpływ zrealizowanego produktu na otoczenie społeczno - ekonomiczne, uzyskany natychmiast po zakończeniu danego projektu. Rezultaty to bezpośrednie, natychmiastowe efekty zrealizowanego projektu. Dostarczają one informacji o zmianach, jakie nastąpiły w wyniku wdrożenia projektu u beneficjentów pomocy, bezpośrednio po uzyskaniu przez nich wsparcia.

Oddziaływanie to długofalowe konsekwencje zrealizowanego produktu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich beneficjentów, a także pośrednie konsekwencje dla innych adresatów, którzy skorzystali w wyniku realizacji projektu.

Pomiar efektów wdrażania programu mierzony będzie poprzez zestaw wskaźników obrazujących miarę postępu i skuteczności realizacji celów zawartych w programie.

Cel I - 1: Rozwój systemu komunikacji i infrastruktury społecznej

Wskaźniki:

- ✓ liczba wybudowanych / zmodernizowanych obiektów oświaty
- ✓ liczba wybudowanych / zmodernizowanych obiektów kultury
- ✓ liczba wybudowanych / zmodernizowanych obiektów sportowych
- ✓ liczba wybudowanych / zmodernizowanych obiektów rekreacyjnych
- ✓ liczba wybudowanych / zmodernizowanych obiektów usług społecznych i administracyjnych
- ✓ liczba imprez kulturalnych / edukacyjnych / sportowych

Cel I - 2: Modernizacja i rozbudowa układu transportowego

Wskaźniki:

- ✓ liczba km nowych dróg
- ✓ liczba km zmodernizowanych dróg
- ✓ liczba km wyremontowanych chodników
- ✓ liczba km wybudowanych chodników
- ✓ liczba km odcinków zmodernizowanego lub wybudowanego oświetlenia ulicznego
- ✓ liczba wybudowanych/ zmodernizowanych elementów infrastruktury drogowej
- ✓ liczba km zrewitalizowanych linii kolejowych

Cel II - 1: Rozbudowa infrastruktury ochrony środowiska

Wskaźniki:

- ✓ liczba km sieci kanalizacyjnej
- ✓ liczba przyłączy do sieci kanalizacyjnej
- ✓ liczba m³ oczyszczonych ścieków komunalnych
- ✓ liczba km wodociągów
- ✓ liczba zmodernizowanych ujęć wody
- ✓ liczba przydomowych oczyszczalni ścieków
- ✓ liczba instalacji OZE

Cel II - 2: Rozwój turystyki, agroturystyki i rekreacji

Wskaźniki:

- ✓ liczba obiektów bazy turystycznej
- ✓ liczba zbudowanych/ rozbudowanych/ zaadaptowanych/ zmodernizowanych obiektów turystycznych
- ✓ liczba podmiotów świadczących usługi turystyczne
- ✓ liczba elementów systemu informacji turystycznej i kulturalnej
- ✓ liczba opracowań na potrzeby informacji turystycznej

Cel II - 3: Zachowanie i odbudowa dziedzictwa kulturowego

Wskaźniki:

- ✓ liczba wyremontowanych obiektów
- ✓ liczba imprez dotyczących podwyższania poziomu wiedzy na temat kultury i spuścizny kulturowej Gminy Turośń Kościelna
- ✓ liczba wydawnictw (np. foldery)/ stron internetowych i innych form upowszechniania informacji o kulturze Gminy Turośń Kościelna

Cel III - 1: Aktywizacja obszarów wiejskich

Wskaźniki:

- ✓ liczba nowopowstałych małych i średnich przedsiębiorstw
- ✓ liczba zatrudnionych bezpośrednio w rolnictwie
- ✓ liczba szkoleń dla rolników
- ✓ liczba turystów (korzystających z usług agroturystyki)
- ✓ liczba ofert inwestycyjnych dla potencjalnych inwestorów

Cel III - 2: Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i zwiększanie mobilności zawodowej mieszkańców gminy

Wskaźniki:

- ✓ liczba podmiotów gospodarczych
- ✓ liczba nowopowstałych małych i średnich przedsiębiorstw
- ✓ liczba szkoleń/ warsztatów/ prelekcji dostosowujących zasoby wiedzy mieszkańców do wymogów rynku pracy
- ✓ wskaźnik poziomu wykształcenia mieszkańców
- ✓ liczba przekwalifikowań zawodowych mieszkańców
- ✓ liczba osób korzystających z doradztwa zawodowego
- ✓ liczba rolników podejmujących działalność gospodarczą

Cel III - 3: Tworzenie terenów inwestycyjnych

Wskaźniki:

- ✓ liczba ofert inwestycyjnych dla potencjalnych inwestorów
- ✓ powierzchnia i wskaźniki uzbrojenia terenów inwestycyjnych
- ✓ liczba katalogów/ folderów (innych form) informacji gospodarczej o gminie

Cel IV - 1: Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

Wskaźniki:

- ✓ liczba projektów z zakresu infrastruktury społeczeństwa informacyjnego
- ✓ liczba projektów z zakresu upowszechniania polityki społeczeństwa informacyjnego
- ✓ liczba km sieci światłowodowej

Cel IV - 2: Promocja inicjatyw lokalnych oraz promocja gminy

Wskaźniki:

- ✓ liczba projektów z zakresu promocji
- ✓ liczba imprez/ przedsięwzięć lokalnych
- ✓ liczba przedsięwzięć z zakresu promocji

Cel IV - 3: Rozwój współpracy regionalnej i międzynarodowej

Wskaźniki:

- ✓ liczba projektów z zakresu współpracy lokalnej, regionalnej i międzynarodowej
- ✓ liczba przedsięwzięć z zakresu współpracy lokalnej, regionalnej i międzynarodowej
- ✓ liczba zawiązanych partnerstw dla realizacji projektów

Jednocześnie należy wskazać, że realizacja Programu Rozwoju Gminy Turośń Kościelna bezpośrednio uzależniona jest od możliwości finansowych gminy oraz od wysokości uzyskanych środków, zarówno krajowych jak i strukturalnych.

12. Zasady realizacji Programu

Realizacja Programu Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna 2016-2020 będzie prowadzona zgodnie z wymogami wynikającymi z ogólnych zasad prowadzenia polityki rozwoju europejskiej, krajowej i regionalnej na lata 2014-2020. Zasady te wynikają z układu przyjętych w Programie celów i zadań oraz ich zakresu tematycznego, a także miejsca realizacji w przestrzeni gminnej. Zasady realizacji wynikać będą ponadto z doboru źródeł finansowania realizacji. Program Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna 2016 - 2020 ma charakter dokumentu otwartego, zarówno w zakresie modyfikacji kierunków i realizacji

określonych w Programie celów, jak i w zakresie podmiotów wdrażających cele strategicznego rozwoju. Oznacza to, że konstruując dokument nie ograniczono się wyłącznie do zadań, należących do kompetencji Samorządu Gminy Turośń Kościelna. Program zawiera kierunki i cele istotne dla spójnego rozwoju całej Gminy, włączając podmioty partnerskie do jej realizacji.

Do głównych zasad realizacji Programu należą:

1. Zasada zrównoważonego rozwoju (osiągnięcie trwałej poprawy poziomu życia mieszkańców wymaga rozwoju, realizowanego przy zapewnieniu równowagi społecznej, ekologicznej i przestrzennej);

2. Zasada programowania rozwoju - Program jest podstawą dla nowych wytycznych realizacji polityki rozwojowej w postaci koncentracji na określonych obszarach i zintegrowanych przedsięwzięciach we współdziałaniu z partnerami lokalnymi, skupiających większość środków rozwojowych będących w zasięgu oddziaływania samorządu Gminy);

3. Zasada sprawności administracji - instytucje publiczne realizujące Program powinny działać efektywnie, skutecznie oraz w przejrzysty sposób podejmować decyzje, pełniej zaspokajać oczekiwania i potrzeby mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów czy turystów.

4. Zasada partnerstwa oznacza, że należy wzmacniać współpracę podmiotów zaangażowanych w realizację Programu, która prowadzi do zintegrowanej i uzgodnionej realizacji przedsięwzięć rozwojowych oraz do poprawy koordynacji podejmowanych działań, a także do zwiększonej efektywności wydatkowania środków publicznych, z uwzględnieniem zaangażowania partnerów społecznych i gospodarczych. Oznacza to partycypację społeczną w poszczególnych przedsięwzięciach.

5. Zasada tematycznego i obszarowego ukierunkowania wsparcia - oznacza, że podstawowym narzędziem koncentracji działań rozwojowych będą obszary tematycznej interwencji i wyznaczone zintegrowane przedsięwzięcia o uzupełniającym się oddziaływaniu, gdzie możliwe jest aktywowanie lokalnych potencjałów rozwojowych. Obszary te mają status obszarów tematycznych preferowanych w realizacji Programu. Ich wyznaczenie odbywało się na podstawie jednego lub kilku kryteriów wynikających z analiz strategicznych oraz w toku konsultacji społecznych. Realizacja tej zasady oznacza, że istotne przedsięwzięcia analizowane będą także pod kątem kryterium lokalizacji i przestrzennego oddziaływania na terenie gminy, jako określonego obszaru funkcjonalnego, w którym

koncentrowane jest wsparcie Samorządu Gminy w celu rozwiązania zidentyfikowanych problemów rozwojowych.

6. Zasada racjonalnego gospodarowania przestrzenią oznacza, że realizacja Programu uwzględnia wymogi kształtowania ładu przestrzennego, zapewniając poszanowanie i efektywne wykorzystanie zasobu przestrzeni. Przedsięwzięcia o statusie strategicznym powinny, spełniać kryterium jakości przestrzeni, korzystając z przyjętych przez Gminę Turośń Kościelna zasad zagospodarowania przestrzennego.

7. Zasada korzystnego oddziaływania na środowisko oznacza, że przedsięwzięcia Programu analizowane będą przez pryzmat kryterium efektu środowiskowego, promującego poprawę efektywności wykorzystania zasobów i redukcję negatywnych oddziaływań środowiskowych lub wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

8. Zasada promowania zatrudnienia oznacza, że Program skupia się na przedsięwzięciach zmierzających do tworzenia miejsc pracy, ocenianych przez pryzmat kryterium wzrostu zatrudnienia.

9. Zasada promowania postaw obywatelskich oznacza, że realizacja Programu będzie sprzyjać tworzeniu warunków dla aktywności mieszkańców, w tym kształtowaniu i umacnianiu pożądanych postaw patriotycznych, proekologicznych, kulturalnych, prozdrowotnych, transportowych, przedsiębiorczych i innowacyjnych, a także podnoszeniu jakości życia mieszkańców.

10. Zasada równości szans i integracji społecznej oznacza, że realizacja Programu będzie uwzględniać i promować włączenie społeczne i równość wszystkich mieszkańców Gminy, bez względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, sprawność fizyczną.

Rola Samorządu Gminy Turośń Kościelna

Układ celów Programu wyznacza zakres działania Samorządu Gminy Turośń Kościelna oraz jego partnerów lokalnych. Samorząd Gminy jest podmiotem o dominującym znaczeniu w realizacji Programu, przy czym jego wsparcie odbywać będzie się w dwóch podstawowych formach:

1. W formie oddziaływań bezpośrednich Samorządu Gminy Turośń Kościelna na realizację celów strategicznych – oddziaływanie poprzez statutową działalność organów Gminy Turośń Kościelna (realizacja zadań własnych i zadań strategicznych).

2. W formie oddziaływań pośrednich – oddziaływanie Samorządu Gminy Turośń Kościelna poprzez instrumenty finansowe (określanie warunków dostępności środków rozwojowych) – w szczególności stymulowanie określonych działań przedsiębiorców, partnerów społecznych, organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów poprzez przeznaczanie środków na określone zintegrowane przedsięwzięcia Programu Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna na lata 2016-2020.

Do szczególnych form oddziaływania pośredniego w realizacji Programu zaliczyć należy m.in. inwestycje w infrastrukturę techniczną dla rozwoju Gminy. W zależności od realizowanego celu Programu Samorząd Gminy Turośń Kościelna, będzie pełnił następujące role:

a) Inwestora – podmiotu bezpośrednio realizującego i współfinansującego kierunki działań zidentyfikowane w Programie poprzez inwestycje własne Samorządu, bądź projekty z udziałem partnerów zewnętrznych Gminy.

b) Koordynatora programowania rozwoju strategicznego – podmiotu przygotowującego oraz monitorującego Program i aktualizującego Program Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna 2016 - 2020 w postaci np. rocznych planów inwestycyjnych Gminy. Samorząd jest odpowiedzialny także za monitoring Programu w wyniku zarządzania środkami zewnętrznymi (w tym pochodzącymi z UE), ukierunkowanymi na osiągnięcie celów Programu.

c) Inicjatora – podmiotu inicjującego podejmowanie określonych przedsięwzięć o charakterze strategicznym, zawiązującym partnerstwa projektowe dla wspólnych przedsięwzięć.

Podstawowym instrumentem realizacji ustaleń Programu będą roczne plany realizacji zadań w ramach rocznych budżetów Samorządu Gminy Turośń Kościelna, gdzie wpisane będą konkretne zadania realizacyjne, wpisujące się w dany obszar rozwojowy i cel strategiczny.

Partnerzy realizacji Programu

W proces strategicznego rozwoju poza Samorządem Gminy Turośń Kościelna we wdrażaniu i realizacji Programu włączeni zostaną partnerzy lokalni. Ich dobór odbywać się będzie w zależności od konkretnego celu strategicznego i kierunku rozwoju. Kluczowi partnerzy w realizacji Samorządu Gminy Turośń Kościelna to:

- Organizacje pozarządowe i podmioty wykonujące działalność pożytku publicznego;
- Instytucje kultury;

- Stowarzyszenia sportowe;
- Instytucje edukacyjne, w tym szkoły na terenie Gminy;
- Lokalne grupy działania;
- Organizacje przedsiębiorców;
- Przedsiębiorcy;
- Instytucje ochrony zdrowia.

Główne grupy odbiorców Programu

Program Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna zaprogramowany został jako dokument adresowany do szerokich grup odbiorców, dzielących się zasadniczo na dwie grupy:

1. Grupę odbiorców wewnętrznych – mieszkańców Gminy Turośń Kościelna;
2. Grupę odbiorców zewnętrznych – inwestorzy, przedsiębiorcy, inne JST, osoby przyjeżdżające do gminy.

13. Źródła finansowania

Realizacja przewidzianych w Programie Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna projektów inwestycyjnych oraz zadań o charakterze nieinwestycyjnym wymaga zazwyczaj wydatkowania znacznych środków finansowych. W obecnej sytuacji ekonomiczno prawnej główne źródła finansowania rozwoju lokalnego stanowią:

- ✓ Budżet jednostek samorządu terytorialnego: gmin, powiatów, województw,
- ✓ Budżet państwa: dotacje celowe, środki z rezerw celowych poszczególnych ministerstw,

- ✓ Środki funduszy celowych, np. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- ✓ Środki z Funduszy Strukturalnych, Funduszu Spójności oraz Inicjatyw Wspólnotowych Unii Europejskiej,
- ✓ Środki unijnej polityki rolnej i rozwoju obszarów wiejskich,
- ✓ Fundusze norweskie i szwajcarskie,
- ✓ Środki budżetu państwa, w tym w ramach kontraktów wojewódzkich,
- ✓ Fundusze prywatne oraz fundusze organizacji pozarządowych.

Przewiduje się, że podstawowym źródłem środków w formie dotacji dla Gminy Turośń Kościelna będzie Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego oraz Program Rozwoju Obszarów Wiejskich.

W Regionalnym Programie Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 zamieszczone są następujące osie priorytetowe:

- Oś 1. Wzmocnienie potencjału i konkurencyjności gospodarki regionu
- Oś 2. Przedsiębiorczość i aktywność zawodowa
- Oś 3. Kompetencje i kwalifikacje
- Oś 4. Poprawa dostępności komunikacyjnej
- Oś 5. Gospodarka niskoemisyjna
- Oś 6. Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami
- Oś 7. Poprawa spójności społecznej
- Oś 8. Infrastruktura dla usług użyteczności publicznej
- Oś 9. Rozwój lokalny

Celem głównym Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) 2014 – 2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. Program realizuje sześć priorytetów wyznaczonych dla unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014 – 2020, a mianowicie:

1. Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.
2. Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.
3. Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie.

4. Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa.
5. Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym.
6. Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Kolejną grupą programów, z których mogą być pozyskiwane dotacje są krajowe programy operacyjne na lata 2014-2020, finansowane z funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności:

- ✓ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
- ✓ Program Operacyjny Inteligentny Rozwój
- ✓ Program Operacyjny Polska Cyfrowa
- ✓ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja i Rozwój
- ✓ Program Operacyjny Polska Wschodnia
- ✓ Program Współpracy Transgranicznej Polska – Białoruś - Ukraina 2014-2020

zakłada wsparcie w ramach czterech głównych celów tematycznych:

- ✓ promocja kultury lokalnej i ochrona dziedzictwa historycznego,
- ✓ poprawa dostępności regionów przygranicznych,
- ✓ wspólne wyzwania w dziedzinie bezpieczeństwa,
- ✓ promocja zarządzania granicami i ochrona granic.

Projekty o charakterze inwestycyjnym wymagają zazwyczaj współfinansowania z budżetu samorządu terytorialnego, ubiegającego się o dotacje. Należy jednak podkreślić, że w Programie Rozwoju Gminy Turośń Kościelna zakłada się aktywność w pozyskiwaniu dotacji także innych podmiotów ściągających środki do gminy: innych instytucji publicznych, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz rolników.

14. Plan inwestycyjny

Wieloletni Plan Inwestycyjny stanowi instrument wdrażania programu rozwoju. Wskazuje konkretne zadania – projekty, które będą realizowane w założonym horyzoncie czasowym wraz z oszacowaniem kosztów ich realizacji. Zadania te wynikają z przyjętych w programie celów i kierunków działań, a ich realizacja przyczynia się do osiągnięcia założonych wskaźników.

Wieloletni Plan Inwestycyjny dla Gminy Turośń Kościelna na latach 2016 – 2020 sporządzony został z zachowaniem zasad wskazanych w art. 226 ustawy o finansach publicznych. Zadania zostały zestawione w kontekście celów strategicznych, do których osiągnięcia dane zadanie się przyczynia.

Obrane kryteria wyboru zadań:

1. Istotność zadania dla osiągnięcia celów programu.
2. Pilność zadania z uwagi na potrzeby społeczne i gospodarcze.
3. Stopień przygotowania zadania do wdrożenia, w tym: ujęcie w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego, uregulowana własność nieruchomości, opracowany projekt techniczny, możliwości uzyskania wsparcia w formie dotacji. Wieloletni Plan Inwestycyjny musi być sporządzonym w powiązaniu z Wieloletnim Planem Finansowym, który określa możliwości finansowe budżetu gminy w zakresie zapewnienia współfinansowania zaplanowanych zadań inwestycyjnych oraz ich utrzymania w okresie eksploatacji.

Wieloletni Plan Inwestycyjny i Wieloletni Plan Finansowy to narzędzie skutecznego zarządzania finansami gminy, umożliwiające zaplanowanie zadań inwestycyjnych w oparciu o solidne dane finansowe oraz z pełnym przekonaniem, co do ich faktycznej wartości dla gminy. Pozwala on na realistyczną ocenę możliwości finansowych gminy i pomaga w wyborze priorytetowych inwestycji. Prowadzi do efektywnej i oszczędnej realizacji konkretnego pakietu inwestycji.

Podjęcie działań planistycznych umożliwia terminową realizację procesu przygotowania inwestycji, rozpoczęcie często długotrwałych działań związanych z uregulowaniem kwestii terenowo – prawnych, uzyskaniem pozwolenia na budowę, a w kolejnym etapie wybór wykonawcy danego zadania inwestycyjnego. Wieloletni Plan Inwestycyjny pozwala na zaplanowanie scenariusza struktury finansowania inwestycji i podjęcie działań z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym, w tym także działań polegających na pozyskiwaniu środków ze źródeł pozabudżetowych, na przykład dotacji z Funduszy Strukturalnych.

**Plan Inwestycyjny
Gminy Turośń Kościelna na lata 2016-2020**

Lp.	Nazwa	Czas realizacji	Szacunkowy koszt (zł)	Przewidywane źródła finansowania
1.	Przebudowa drogi powiatowej w m. Bojary	2016	700.000	Budżet JST + Powiat białostocki
2.	Modernizacja drogi powiatowej ul. Topole w Niewodnicy Kościelnej na odcinku od Traktu Napoleońskiego do drogi wojewódzkiej w Markowszczyźnie	2016	800.000	Budżet JST + Powiat białostocki
3.	Przebudowa drogi gminnej Bojary – Borowskie Żaki	2016 -2017	1.500.000	Budżet JST + PRGiPID
4.	Przebudowa drogi gminnej Pomigacze – Lubejki	2016-2017	2.300.000	Budżet JST + PROW
5.	Przebudowa drogi gminnej nr Nr 106662B (Zalesiany –ul. Działkowców w Niewodnicy Kościelnej)	2018-2019	800.000	Budżet JST + PROW/ PRGiPID
6.	Przebudowa drogi gminnej w Czaczkach Wielkich	2017-2018	700.000	Budżet JST + PROW
7.	Przebudowa drogi gminnej w Baciutach	2017-2018	700.000	Budżet JST + PROW
8.	Przebudowa drogi powiatowej w miejscowości Zalesiany	2017-2018	1.600.000	Budżet JST + Powiat białostocki
9.	Przebudowa drogi gminnej w Pomigaczach (ul. Howieny)	2016-2017	1.000.000	Budżet JST + PROW

10.	Przebudowa drogi powiatowej w miejscowości Pomigacze	2019-2020	800.000	Budżet JST + Powiat białostocki
11.	Budowa chodnika wzdłuż drogi powiatowej (ul. Lipowa) w Turośni Kościelnej	2019	700.000	Budżet JST + Powiat białostocki
12.	Przebudowa drogi powiatowej Niewodnica Kościelna – Czaplino (granica z gm. Choroszcz	2016-2018	1.200.000	Budżet JST + Powiat białostocki PRGiPID
13.	Przebudowa drogi powiatowej Turośń Dolna – Turośń Kościelna	2018-2019	2.400.000	Budżet JST + Powiat białostocki
14.	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Turośni Kościelnej	2016-2017	2.070.000	Budżet JST + PROW/ POIŚ/RPO WP WFOŚiGW
15.	Budowa kanalizacji sanitarnej w Niewodnicy Koryckiej i Kościelnej	2016-2018	10.000.000	Budżet JST + RPO WP
16.	Modernizacja indywidualnych źródeł energii cieplnej i elektrycznej w Gminie Turośń Kościelna	2016-2017	6.200.000	Budżet JST + ZIT
17.	Remont zabytkowego obiektu Dworku Myśliwskiego w Turośni Kościelnej	2016-2017	700.000	Budżet JST + LSR/ MK i DN
18.	Rozbudowa przedszkola samorządowego w Turośni Kościelnej	2018-2020	1.700.000	Budżet JST + ZIT/RPO WP
19.	Budowa świetlicy wiejskiej w Tołczach	2018-2020	650.000	Budżet JST + PROW

20.	Zagospodarowanie działki przy OSP w Borowskich Ciborach	2016-2017	300.000	Budżet JST + SGGN
21.	Zagospodarowanie działek przy świetlicy w Baciutach	2016-2017	600.000	Budżet JST + SGGN
22.	Zagospodarowanie działki gminnej za świetlicą wiejską	2019-2020	100.000	Budżet JST
23.	Budowa wieży widokowej wraz z miejscami postojowymi w Toplicu	2016-2017	500.000	Budżet JST + SGGN
24.	Zagospodarowanie działki gminnej w Niewodnicy Kościelnej	2020	750.000	Budżet JST + PROW/ LSR
25.	Zagospodarowanie działki gminnej w Nieckach	2017	70.000	Budżet JST + LSR
26.	Zagospodarowanie placu przy Szkole Podstawowej w Turośni Dolnej	2016-2017	200.000	Budżet JST + SGGN
27.	Rozbudowa sieci szerokopasmowego dostępu do internetu	2019-2020	2.000.000	Budżet JST + POIG/ PO PC
28.	Przebudowa i termomodernizacja świetlicy wiejskiej w Turośni Kościelnej	2019-2020	2.200.000	Budżet JST+ POIŚ/SGGN
29.	Przebudowa i termomodernizacja świetlicy wiejskiej w Chodorach	2019-2020	1.000.000	Budżet JST+ POIŚ/SGGN
30.	Termomodernizacja świetlicy w Borowskich Ciborach	2019-2020	300.000	Budżet JST+ POIŚ/SGGN
31.	Termomodernizacja świetlicy w Borowskich Michałach	2019-2020	300.000	Budżet JST+ POIŚ/SGGN

32.	Rozbudowa i termomodernizacja świetlicy w Iwanówce	2018-2020	700.000	Budżet JST+ POIŚ/SGGN
33.	Rozbudowa stadionu sportowego w Turośni Kościelnej	2019-2020	2.600.000	Budżet JST + Ministerstwo Sportu/ Totalizator Sportowy
34.	Budowa parkingów i podjazdu dla osób niepełnosprawnych na terenie działki Urzędu Gminy	2017 - 2018	200.000	Budżet JST
35.	Zakup samochodu ratowniczo gaśniczego	2017-2018	900.000	Budżet JST + WFOŚiGW/ Lasy Państwowe/ KG PSP
36.	Rozbudowa sieci wodociągowych	2016-2020	1.200.000	Budżet JST + IL
37.	Rozbudowa sieci kanalizacyjnych	2016-2020	1.500.000	Budżet JST + IL
38.	Rozbudowa oświetlenia ulicznego	2016-2020	240.000	Budżet JST + IL
39.	Poprawa bezpieczeństwa poprzez montaż wiat przystankowych	2016-2020	35.000	Budżet JST

*Objaśnienie oznaczeń:

PRGiPID – Program rozwoju gminnej i powiatowej infrastruktury drogowej na lata 2016 - 2019

UMWP – Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

RPO WP – Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego

PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

WFOŚiGW – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
LSR – Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania N.A.R.E.W
PO PC – Program Operacyjny Polska Cyfrowa
PO IG – Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka
POIŚ – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
MK i DN – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
IL – wkład mieszkańców ramach inicjatywy lokalnej
SGGN – Stowarzyszenie Gmin Górnej Narwi

Realizacja Programu Rozwoju Lokalnego Gminy Turośń Kościelna na lata 2016 - 2020 uzależniona jest od możliwości finansowych gminy oraz od wysokości uzyskanych środków, zarówno krajowych jak i strukturalnych.